

Let sa koristiti delav-
skega ljudstva. Delav-
ci so opravičeni do
vsega kar producirajo.
—
This paper is devoted
to the interests of the
working class. Work-
ers are entitled to all
what they produce.

PROLETARIAT

Entered as second-class matter, Dec. 6, 1907, at the post office
at Chicago Ill. under the Act of Congress of March 3rd, 1879.

Office: 4008 W. 31. Str., Chicago, Ill.

"Delavci vseh dežela, združite se!"

PAZITE!

na številko v oklepaju.
ki se nahaja poleg va-
šega naslova, prileplje-
nega spodaj ali
na ovitku. Ako (469)
je številka
tedaj vam s prihodnjo
številko našega lista po-
steje naročnina. Prosti-
mo, ponovite jo takoj.

ŠTEV. (NO.) 468.

SLOVENSKO GLASILO JUGOSLOV. SOCIALISTIČNE ZVEZE.

—

CHICAGO, ILL., DNE 29. AVGUSTA, (AUGUST) 1916.

LETO (VOL.) XI.

Kapitalistične praklike.

Delavsko gibanje je boj in ne more biti nič drugega. Čim je dognano, da so interesi kapitalizma in delavstva nasprotni, je tudi logično jasno, da je med njimi boj neizogiben.

Ali tudi med boje min bojem so razlike. Dva učnjaka imata različne nazore o kakšnem znanstvenem predmetu; vsak trdi svoje in zagovarja svoje mnenje. Tudi to je boj. Vodi se pa z argumenti, z dokazi in protidokazi, z duševnimi sredstvi; nobena fizična, nobena materijalna sila ni tu potrebna in nobenemu delu ni treba storiti kaj materijalne huduge.

Lepo bi bilo, če bi se mogel tudi boj med delom in kapitalom voditi na tak način. To bi bilo dostojno dvajsetega stoletja in visoka kulture, s katero se baha ta doba. Ali kar bi bilo lepo, se ne zgodi, če ni mogoče. In boj med delom in kapitalom ne more biti tako civiliziran in kulturn, tako akademčen, kakor bi si želeli; kajti ta boj se vodi na materijalnih tleh in za materijalne cilje; njegova sredstva ne morejo biti drugačna kakor materijalistična, in materijalna sila ima že po naturi to na sebi, da postaja lahko surova.

Bivstvo socialnega boja v okviru kapitalistične družbe je v tem, da ima kapitalistični razred privilegije, ki mu omogočajo, da vlada. To, kar ima, je pripravljen braniti, in kadarkoli nanese slučaj, se res postavi v bran.

Če bi se delavstvo mirno vdalo razmeram, kakršne so, bi v doglednem času padlo v pravo suženjstvo. Ker pa ne more trpeti nobenega poslabšanja razmer, ki so že sedaj slabe in deloma naravnost neznosne, mora gledati, da si jih zboljša. To je le na račun kapitala mogoče. Od njega mora zahtevati večji delež, večjo nagrado za svoje delo.

To je interesom kapitala nasprotno; zato se kapitalizem upira takim zahtevam, in ker se ne more delavstvo zadovoljiti s podjetniško odklonitvijo, mora poiskati močnejša sredstva od zahtevajočih besed.

Eno takih močnejših sredstev je stavka. Zoper tako orožje delavstva pa išče tudi kapital močnejše orožje, in tako dobiva ta boj ostrejši in ostrejši oblike, dokler ne zaide v surovost in brutalnost. Ker imajo kapitalisti raznovrstne moči v sedanji družbi, porabijo v vsakem slučaju tisto, s katero mislijo najlažje in najbolj zanesljivo doseči uspeh. Izbirni so le z ozirom na svoj smoter, nikakor pa ne z ozirom na etiko, moralo, dostojnost, pravičnost in take reči.

Zanimiv zgled imamo zopet v Bridgeportu, Conn. Tam je 300 železolarjev v stavki. Ob drugem času bi delala taka stavka podjetnikom morda manj preglavic. Tristo ni veliko število, če se vzame v poštev velikost Zedinjenih držav, kjer se včasih zaradi tristo skebov ne pride v zadrego. Ali v kovinarski industriji se sedaj dela. Zaradi tega je stvar resnejša. Z vsakdanjimi sredstvi si kapitalisti niso mogli pomagati. Tudi pret-

veze za prelivanje krvi niso mogli najti, dasi se jim mora priznati, da so se temeljito trudili.

Našli so pa drugo sredstvo. Tožili so štrajkarje za — odškodnino. To se sicer čudno glasi in marsikdo bo radoveden, kako je mogoče tako tožbo utemeljiti s stavko. Ali kompanije plačujejo svojim pravnikom boljše plače kakor delavcem,

in ti so nekoliko napeli svoje možgane. Tako so iznašli, da so se "delavci zarotili, da preprečijo kompanijam izvršitev kontraktov velike vrednosti." Da govori tudi o nadlegovanju stavkokazov in o podobnih stavkarskih grehih, se razume že samo ob sebi.

Razprava o tej tožbi še ni dovršena. Kljub te-

Kakšna nesreča bi bila, če bi zašla ženska v to vrsto?

mu so deputiseri že zaplenili hiše štrajkarjev in njih prihranke v bankah, da "zavarujejo" toženo odškodnino, ki ne znaša nič manj kakor 200.000 dolarjev. Celo ček za tisoč dolarjev, ki ga je poslala livarska unija iz Cincinnati v Bridgeport za izplačilo štrajkarske podpore, je deputy J. Cunningham zaplenil. Glavni organizator A. F. of L. Patrick J. Duffy iz Brooklyna si je moral izposoditi tisoč dolarjev, da se je mogla štrajkarska podpora izplačati.

Poskrbljeno je, da se to s stavkarsko podporo ne ponovi in organizirani delavci so prosili za orožne liste, da se morejo braniti, če bi jim kdo zopet hotel na tak način "zapleniti" denar organizacije. Kako bo z "odškodnino" in z zaplenjenimi hišami in prihranki, pokaže šele sodnijska obravnava.

Razume se, da se je ta konfiskacija, ki je ni z nobenim zakonom mogoče opravičiti, izvršila predvsem z namenom, da se uplašijo štrajkarji, še bolj pa njih žene in otroci. Kakšne korake bo sodišče še storilo, se bo šele pokazalo.

Vsa stvar je juridično nezaljšana. Ali to je eden tistih slučajev, ki zopet kažejo delavcem, da si izmišljajo kapitalisti v boju zoper delavce vedno nova sredstva, da ne igra takozvano usmiljenje pri njih prav nobene vloge in da jim je največja brutalnost dobra, če mislijo, da bi mogli z njo ugnati delavce v kozji rog.

Iz tega pa sledi, da se ne sme delavstvo nikdar prepustiti brezbriznosti in da z vsemi svojimi izkušnjami ne sme misliti, da že dovolj ve in da je dosti pripravljeno. Računati mora s tem, da pride vsakčas lahko nov napad in spoznati mora, da strokovna organizacija sama, kakorkoli je potrebna, vendar ne zadostuje za vse slučaje njegove obrambe.

To, kar se je zgodilo v Bridgeportu, bi bilo nemogoče, ako bi bilo delavstvo tudi politično tako organizirano, kakor bi moralo biti. Umevno je, da bi imelo tedaj v zakonodajnih zbornicah druge in drugačne zastopnike, vsled tega pa tudi zakone, ki ne bi dovoljevali takih zaničnih manipulacij. Imeli bi pa tudi sodnike, ki ne bi ustrezali kapitalističnim kompanijam brez obzira na zakon; imeli bi šerife, ki ne bi imenovali kapitalističnih podreptikov za deputije in ki ne bi pod pretvezo zaplenbe in varšine izvrševali tatvin.

Vse to so jasne reči; ali dokler se delavci ne ozirajo nanje, ne pomaga vsa jasnost in enostavnost nič.

Delavsko gibanje je boj. Metode, ki jih porablja kapitalisti, kažejo, da je ta boj od njihove strani brezobziren. Delavci morajo zato skrbeti, da si napravijo tako moč, ki lahko uniči vsako nakano nasprotnikov. Predvsem si morajo ustvariti organizacijo povsod tam, kjer jim morejo kapitalisti škodovati. In posebno važnost politične organizacije dokazuje bridgeportski slučaj.

Liebknichtova nova kazen.

Ko je bil sodrug dr. Karl Liebknicht pred nedavnem obsojen na trideset mesecev ječe, je njegovo zagovornik proti tej obsodbi vložil priziv na vojaško vzklikeno sodišče. Vsakdo je takrat spoznal, ne le da je bil Liebknicht etično nedolžen, ampak da je bilo tudi sodišče samo v očitni zadržki. To se je najbolj pokazalo iz utemeljitve sodbe, ki je obsegala sama v sebi veliko protislovje. Obsojen je bil Liebknicht zaradi poizkušanja deželnega izdajstva; utemeljitev je pa dejala, da Liebknicht ni imel namena izvršiti izdajstva, ampak da ga je zavedel strankarski fanatizem.

To je bila na vsak način nesrečna stilizacija, kajti z njo je sodišče samo sebe udarilo po zobeh. Tudi v Nemčiji velja pravno načelo, da ni zločina brez namena. Iz tega izhajata n. pr. pojma umora in uboja. Za človeka, ki je bil ubit, je vseeno, če je bil namenoma ali pa nenamena spravljn na drugi svet. Toda če tisti, ki je povzročil njegovo smrt, ni imel tega namena, ne more biti sojen zaradi umora. Učinek umora in uboja je enak, ali razlika kazni je velikanska.

Liebknicht seveda ni izvršil nobenega izdajstva; zato je si pomagali tako, da so ga obsodili zaradi poizkušanja izdajstva. S tem so se pa pravniško pravzaprav še bolj blamirali. Kajti če bi se že moglo reči, da je kdo brez namena kaj izdal, je vendar največji nezmisljeni trditvi, da je nekdo nekaj poizkušal, ampak da ni hotel.

Zadrego sodišča je izražalo tudi to, da ni bil Liebknicht obsojen na izgubo državljskih pravic. To je namreč po nemškem kazenskem zakonu spojeno z vsako kaznijo v ječi (Zuchthaus). Sodišče bi bilo pač, ako je smatralo, da je Liebknichtov "greh" dokazan, lahko našlo drugo pot, ki bi bila tudi razumljivejša. Namesto v ječo, bi ga bilo lahko obsodilo v trdnjavo; to bi bilo tem naravnije, ker je sodba sama izrekala, da ni imel Liebknicht neplemenitih namenov. V tem slučaju bi bila odpadla izguba meščanskih pravic sama po sebi.

Toda bilo je očitno, da ni ravnavo vojno sodišče po pravnih nazorih in po rezultatih razprave, ampak po željah vlade. Kaznovati ga je bilo treba zaradi njegove opozicije v parlamentu, zaradi njegove agitacije med ljudstvom, zato ker je raz-

krinkal zločin, ki ga je vlada storila z nameravano vojno. Trdnjava, ki se smatra za častno kazeno, ne bi bila zadostno maščevanje; treba je bilo Liebknichta ponižati in zato je moral biti obsojen v ječo. Vendar se je pa sodišče ustrašilo še nadaljnjega koraka in ni izreklo izgube meščanskih pravic.

Liebknichtov zagovornik je rekuriral. In prizivno sodišče je pokazalo, da — bolje razume vladne želje kakor prva instanca. Povišalo je namreč Liebknichtovo kazeno na štiri leta in mesec dni ječe, na izključitev iz armade, in na šestletno izgubo meščanskih političnih pravic.

Ker je že prebil del prve kazni, ima dr. Liebknicht pravico, da rekurira še proti sedanji obsodbi. To po njegov zagovornik gotovo storil; ali kakor kaže, je malo upanja, da doseže znižanje kazni.

Če je prvo sodbo še marsikdo razlagal za potrebo vojnih razmer, je druga s svojo brutalnostjo popolnoma jasn dokaz, da ni šlo za nič drugega, kakor za maščevanje, ki ga je zahtevala nemška vlada v svoji nebrzdani jezi nad svojim neustrašenim in najuspešnejšim nasprotnikom.

Prvo sodišče je mislilo, da zadostuje, če spravi Liebknichta iz parlamenta za toliko časa, kar traja vojna. Druga instanca je razumela, da se s tem ne potolaži vladni srd, in ji je storila podlo uslugo. Druga obsodba je najnesramnejša klofuta pravici v obraz. Ampak tudi na Nemškem se ni zgodovina zaključena in sodba bo imela še druge posledice, kakor šest let Liebknichtove ječe.

Nemški zvezni senat je ukazal, da naj se popišejo vsi tuji vrednostni papirji, kar jih je v nemških rokah. Storjeni so posebni koraki, da se izvrši to delo čim temeljiteje. Kaj namerava s tem Nemčija, se ne poroča.

Kakor trdi depeša Renterjeve agenture iz Kodańja, je danski list "Stifts Tidende" v Ribbi poročal, da je bil poveljnik one podmorske ladje, ki je potopila Luzitanijo, kapitan Maks Valentiner, sin katedrale v Sonderburgu. Nemški kaiser ga je baže odlikoval z visokim redom.

Meyer Londonov mandat.

V New Yorku na vzhodni strani so demokratje izbrali nekega Goldfogla za kongresnega kandidata za jesensko volitve. "Izbrali" sicer ni popolnoma točen izraz. Izbirali so namreč vse drugo, preden so obtičali pri Goldfoglu.

Kakor posnemamo po newyorških poročilih, je slavna Tammany poizkušala vse mogoče, da bi bila našla kakšnega "krepkega" kandidata za okraj, katerega zastopa sedaj sodrug Meyer London. Najprej so poizkušali svojo srečo pri nekem milijonarju, posestniku departmne trgovine, ki si je z mlečnimi darili pridobil ime človekoljuba. To bi bila ugodna kandidatura, ker je "charity" reč, ki v Ameriki zelo "vleče." Računali so, da se marsikateri volilec, ki je dobil kdaj par unč mleka za otroke, ne bi upal glasovati proti svojevru "dobrotniku." Razen tega prihaja prijetno v poštev, da bi tak kandidat velik del volilnih stroškov najbrže sam plačal.

Toda izbrani kandidat ni maral.

Potem so potrkali na vrata nekega židovskega sodnika, s katerim prihaja ljudstvo v 12. kongresnem distriktu mnogo v dotiko in ki velja za pravičnega sodnika. Tudi ta se je zahvalil.

Od sodnika ni daleč do advokata. Našli so enega, ki je na glasu, da je radikalen in ima tudi med socialističnimi delavci gotove simpatije. Toda zmal je z glavo tudi on.

Potem so ponudili kandidaturu še nekemu znanemu progresistu, od katerega so pričakovali, da bi dobil tudi bulmuserske glasove. Ali niti njemu ni ugajala ta igra.

Šele ko je ostalo vse izbiranje brez uspeha, so obtičali pri Goldfoglu. Jasno je torej, da bi bili gospodje sami rajši imeli kakšnega drugega kandidata in da so sprejeli tega le zato, ker boljše ga ni. Goldfogle je med prebivalstvom vzhodnega New Yorka tudi znan, ker že dolgo "dela v politiki", ampak za njegovo kandidaturu bi bilo najbrže bolje, če ne bi bil toliko znan.

Poznavalec razmer pravijo, da je Goldfoglova kandidatura najboljše znamenje, da bo sodrug Meyer London zopet izvoljen. Odklonitev kandidature od takih strani je res močan simpton. Vsi oni, katerim je demokratična klika namenila čast, da bi šli v boj proti sedanjemu socialističnemu

kandidatu, niso tega odklonili iz prijaznosti do sodruga Londona ali pa celo zaradi kakšnih socialističnih simpatij. Ampak igrati niso hoteli vloge lisice, kateri je bilo grozdje prekislilo. In če tisti, katere je Tammany smatrala za močne kandidata, niso imeli upanja, da zmagoajo, tedaj je precej verjetno, da ga ima Goldfogle še manj.

Vsekakor so to dobre vesti. Noben mandat, ki ga stranka ima, ni prijetno izgubiti. Ali tukaj gre ne le za mandat, ampak tudi za to, da bi bila velika škoda, če se sodrug Meyer London ne bi vrnil v kongres. Več kot je on storil, odkar je prišel v washingtonsko zbornico, ne bi mogel storiti noben posameznik. In kdor hoče biti pravičen, mora tudi priznati, da je bil London skrajno zvest načelom socializma.

Tri lastnosti dajejo njegovemu mandatu posebno vrednost: Bogato je njegovo znanje in to mu omogoča sodelovanje pri vseh parlamentarnih poslih; njegova delavnost je tako velika, da se ne more od človeka več pričakovati, kaj se zahtevati; in njegovo socialistično prepričanje je tako trdno, da se delavski volilec lahko popolnoma zanašajo nanj.

Upajmo, da dobi v bodočem kongresu še več enakovrednih tovarišev.

Čez Amsterdam poročajo, da je bil z dekretom ministrskega sveta, objavljenem v uradnem listu "Monitor", rumunski izredni vojni preračun povišan od 200 na šeststo milijonov frankov. Bukareški list "Universul" javlja, da je bil general Paraskinescu imenovan za ravnatelja municije, general Popovici, generalni nadzornik konjenišva, pa za poveljnika prvega armadnega zbora. — Znamenja časa!

Francoski pravosodni minister Viviani, ki je bil prej ministrski predsednik, je v nekem govoru dejal: "Dasi je končna zmaga zaveznikov gotova, bo treba še mnogo časa in trdih naporov, preden bo strt pruski militarizem. Mir je nemogoč, dokler ne zmaga pravica in se ne doseže primerne ureditev."

Tudi to je mrzel curek za optimiste, ki nam obljubujejo mir v najkrajšem času.

Umetnost in narod.

Kar je čisto, kar je ljubko, kar se prijetno glasi, to razmišljajte.

Filip. 4, 8.

Da se narod dvigne iz blatnih nižav v jasne višave svobode, da se reši stradanja in bede in duhomorne skrbi, da doseže boljše življenje na zemlji — to je smoter socializma.

Naloga, ki jo hoče izvršiti, ni nova. Od začetka svet aje vsako živo bitje hotelo izboljšati svoj položaj in ko je prvi človek zamislil prvo misel, mu je bila prva skrb: boljše, ugodnejše razmere. In ves napredek, kar ga je človeštvo doseglo tekom mnogih tisoč let, ni nič drugega, kakor posledica te velike, močne misli.

Boljše življenje!

Ali razlika med posameznikom, ki si skuša priboriti boljši položaj in med socializmom je v tem, da poslednji misli na napredek vsega sveta, na boljše življenje vsega človeštva. In to priznanje mu nasprotniki vpisujejo v greh.

Premotrite življenje katerega človeka hočete: v vsakem takem zemeljskem potovanju zasledite isti nagib: Vsak si skuša pobojšati razmere, dobiti službo, avanzirati, zaslužiti premije, dobro kupčevati, nabrati imetja in končno svojim otrokom zagotoviti ugoden obstanek. Ali kadar socialist izreče, da imajo isto pravico vsi ljudje, da je zemlja domovina vseh in da ne rodi samo za posameznike, tedaj mora takoj čuti očitane, da je materialist brez idealov, ki misli samo na želo-dee. Kakor da bi bil na svetu le en človek, ki bi ne mislil nanj!

Ali da mislimo mi, ki pravimo, da mora družba, ako hoče biti družba, ne pa divja čreda, pravično razdeliti dolžnosti in pravice med svojimi udi, da mislimo mi samo na želo-dee, nam očitajo. S tem nam hočejo na čelo užgati znamenje barbarstva in nas prikazati kot neplemenito družbo, ki je nevarna "duševni lastnini" človeštva. Koliko resnice je na tem?

Socializem ima svoje korenine v narodu; brez njega bi ne mogel eksistirati in kdor hoče razumeti socializem, mora poznati narod in ga razumeti, ali takega, kakršen je po naravi, ne pa kakor so ga skušali izklesati razni njegovi voditelji in preparatorji za nebesa. V tem ljudstvu živi želja za boljšim življenjem v vsakem oziru; kakor se hoče pripravi človek nasititi, tako hrepeni tudi po solnčni svetlobi, kopni po lepoti in strehi po znanju. Mož iz naroda je organiziran kakor rafinirani gospod iz civilizirane družbe: žena iz najnižjih slojev ima ista čutila kakor parfimirana gospa iz visokega sveta. Delavec in kmetice vesta, da rože lepše cveto kakor koprivna, da vijolice prijetneje dišijo kakor divji kostanj, njuni očem bolj ugaja Marijina soha kakor hrastov hloh, in slika v sinčkovih knjigi bolj kakor križkrazji, ki jih sama delata z neokretno roko. To čustvo za lepoto izraža tudi priprosti človek, kolikor mu je v njegovih razmerah mogoče. Poglejte naše kmetice, kadar gredo v nedeljo v dolgih vrstah v cerkev. Kakor visoka dama, preden gre na elitni ples, se oblači priprosta ženica z vso skrbljivostjo; kako skrbno gleda v zrcalo, da razdeli lase na glavi natančno v sredi, kako pazno si

spleta kite, kako skrbno pazi, da je peča srežno bela in da gube na širokih rokavih prav leže! In pogledite fanta, ki se ženi pa izbira šopek, ki ga hoče zatakati na klobuk. Ali ste že pazili, kako postajajo ljudje z dežele pred izloženimi okni mestnih trgovin in razgledujejo blago, katerega gotovo ne bodo kupili? ... "Ta robec je pa lep! Glej, kako je rdeč, kako se sveti! O, lep je, lep!"

To čustvo za lepoto ni niti tako primitivno, da ne bi poznalo kritike. Tudi priprosti človek primerja in izraža svoje mnenje, ki je čisto bolj zdravo, kakor kritika bogatega kapitalista, ki nahaja največjo lepoto v bankovcih po tisoč kron.

Tudi cerkev, zlasti katoliška, pojmi, da ima narod svoje umetniške potrebe in pogostoma je z oltarnimi slikami, s cerkvenim petjem, z malimi podobami za odrasle in za otroke več dosegla kakor s pridigami in s krščanskim naukom. A tudi pri pridigi se izraža umetniški čut ljudstva. Kolikokrat lahko slišite: "Naš gospod pa zna jo lepo pridigati!" Pa odgovor: "Vaš znajo, Vaš; veliko lepše kakor naš."

S svojo vojaško godbo računa militarizem z umetniškimi nagoni uniformiranega proletariata! Procesije! slavnostni sprevodi, javne parade ... vse je kombinirano z ozirom na umetniško dušo naroda.

Ali ta globoko vkoreninjeni nagon je vendar le malo razvit, zakaj svet višje umetnosti je narodu zaprt, škoda pa imata oba: Narod in umetnost. Ako je poslednji naloga oplemenjevanja ljudstva, tedaj je ta zadača v sedanjih družinskih razmerah enostavno neizvedljiva, ker prava umetnost niti ne prodre do tega pohlapčenega ljud-

stva, ki živi samo za delo, za kopičenje bogastva, in nima niti intelektualne podlage, niti časa, niti fizične moči, da bi se zanimalo za najzlahtnejše proizvode človeškega uma. In umetnost ne najde dosti spoznavalcev, kajti oni bi morali priti iz tiste množice, kateri je dala narava vse lastnosti za pojmovanje krasote, a tiranija družbe ji je vzela vso priložnost, da bi se tiste plemenite lastnosti razvile.

Kakor bi bila gorostasna prevzetnost, ako bi kdo trdil, da sije sonce na nebu samo zaradi nekaterih privilegiranih ljudi, da eveto evetice po travnikih in vrtovih samo zaradi enega razreda družbe, da žgole ptice po grmovju in po zraku samo za nekatere izbrane sloje, tako je zločinsko postopanje, ljudstvu braniti uživanje velikih umotvorov človeškega duha.

Sveda: Spoznavanje lepote in hrepenenje po njenem uživanju porodi v onih, ki so izgnani iz raja, nezadovoljnost s temi razmerami, ki jih tlačijo tudi v duševno suženjstvo. Ali nihče ne more spraviti tega hrepenenja s sveta, ker nihče ne more vzeti živih barv evetlicam, blagega sijaja zvezdam in milega petja pticam. Lepota oplemenjuje človeško srce in človeškega duha, ali da more narod uživati lepoto, ogrevati se za umetnost in jo umevati, ter se tako oplemenjevati, mu je treba priznati pravico do splošnega boljšega življenja in do materialnih pogojev zanj. Dokler pa se mu to ne prizna, se mora narod boriti, naj tarnajo njegovi nasprotniki, kolikor hočejo o brezdolnem materializmu. Boj socializma za izpremembo materialnih razmer je boj za plemenitost.

Oglej.

Pred kratkim je minulo tisoč in sto let, kar je umrl "veliki" oglejski patriarh sv. Pavlin. Spomin na ta dogodek se je slovesno obhajal v Ogleju, v stari prestolnici sv. Mohorja.

To mesto ima tudi za zgodovino Slovencev svoj pomen, po nazorih "katoličanov" slaven, po našem prepričanju pa precej drugačen, in sicer nikakor ne srečen.

Slovenci imajo namreč svoje krščanstvo deloma "zahvaliti" Ogleju, oziroma ondotnemu patriarhatu in so bili dolgo časa pod njegovo cerkveno oblastjo. Z druge strani je prihajalo pokrščevanje iz Saleburga. Preroki "krščanske ljubezni" so hudo tekmovali med sabo, kakor da ne bi bilo za nebesa vseeno, iz čigavih rok dobe Slovence "pravo vero." Ali če bi to bilo lahko vseeno Bogu, so bili drugačnega mnenja njegovo "namestniki" na zemlji, ki so že tedaj prav dobro vedeli, kaj pomeni v materialnem oziru duhovna oblast nad narodom.

Od kar se je krščanstvo organiziralo kot cerkev, je ta hotela vladati. Legendarni Kristus je sicer baje dejal, da ni njegovo kraljestvo "od tega sveta"; ali cerkev je bila bolj praktična, pa je iskala svoje kraljestvo prav na tem svetu. Kjer pa ni mogla sama absolutno gospodovati, tam se je združila z onimi, ki so že imeli posvetno moč v svojih rokah, da jo vsaj podeli z njimi, če se je ne more sama popolnoma polastiti.

Pokristjanjenje Slovencev, o katerem nam pripovedujejo klerikalni zgodovinarji, da je prineslo našim pradedom "luč resnice" in jim odprlo duri kulturnega življenja, se s stališča nepristranske resnice lahko smatra za veliko tragedijo v zgodovini našega naroda. Med Slovence so takrat prinašali križ; ampak s križem vzpored je prihajal meč. Krščanstvo je bilo sredstvo, s katerim so pod pretvezo duševnega izveličanja vzeli Slovence samostojnost, jih potlačili z ozemlja, na katerem so takrat prebivali, v tesne meje njihovega sedanjega teritorija, in njih velike dele raznarodili. Krščanstvo je bilo prvo sredstvo, ki je napravilo iz Slovencev narod tlačanov, odvisen od tuje fevdalne gospode in za stoletja oropan vsake možnosti za samostojen razvoj.

Pri tem ljubeznivem poslu so cerkveni knezi iz Saleburga in Ogleja srdito konkurirali in se v svoji tekmi posluževali prav malo krščanskih

sredstev, dokler se niso, ko je nemško posvetno gospodstvo že dovolj utrdilo svojo moč nad Slovenci, nekako sporazumeli za "duševno pašo". Potem so bili Slovenci od l. 811 po večini cerkveno podložni oglejski nadškofiji, dokler ni izginila njena moč.

Ime Oglej je izbrušeno iz latinske Aquileia. Nemezi imenujejo mesto Aglar. Akvilejo so ustanovili l. 181. Rimljani v deželi tedanjih Karnov, da bi imeli trdnjavo proti zunanjim sovražnikom svoje države. Avileja jim je bila "ključ Italije". Taborišče je bilo v začetku sevedaj majhno, pa je vedno rastlo. Kmalu se je naselilo naokrog mnogo ljudi in Akvileja ni bila več samo trdnjava, ampak obširno trgovinsko mesto, kjer se je pretakal promet s severa in vzhoda proti Italiji. Iz Akvileje so prihajali Rimljani, ko so premagovali Japode, Dalmate, Panonce in Noričane. Cesar Avgust in Tiberij sta začasno celo stolovala v Akvileji. Meja rimskega cesarstva se je polagoma oddaljevala od Akvileje in se preselila k Donavi, zato je Akvileja napredovala in v teh mirnih časih tako, da so jo šteli za prvo mesto za Rimom. V 2. stoletju po Kr. je doživela vrhunec svojega razvoja. V tretjem in četrtem veku je bila radi vednih vladarskih preprirov zopet važna vojaška postojanka.

Mesto je ležalo ob natisu in je bilo tudi s cesto vezvano z morjem. Prekopi so odvajali vlogo v reko in morje, zato je bilo podnebje še dokaj zdravo. V mestu so bili lepi templji; bogastvo so dokazovala razna javna poslopja. Veliko je bilo skladišče za žito; tudi tvornice za vojaške in mornarske obleke, za orožje je imela Akvileja; tu so kovali denar, barvali škrlat, delali ladje, žgali opke in izdelovali celo mozaike. Toliko tvornice je zahtevalo seveda mnogo delavcev. Ti delavci so bili združeni v razna društva, v zadrage in cene. Čehov je bilo petintrideset. V okolici je evetelo poljedelstvo poleg konjereje.

Žalostne dni je doživela Akvileja v 5. in 6. stoletju. L. 401. jo je oblegal Alarih, toda brez uspešno. Atila jo je pa premagal, poplenil in požgal. Polagoma se je zopet dvignila iz razvalin, dokler je niso Longobardi, prodirajoči v Italijo l. 569, uničili. Ljudje so se umaknili na Gradež (Grado) in mesto imenovali Novo Akvilejo. Tako je izginila rimska Akvileja. Na njenih razvali-

nah je zrastle nova krščanska Akvileja, ki pa vendar ni nikdar več dosegla veličine rimskih časov.

Legenda pripoveduje, da je prišel v Akvilejo oznanjevat krščanski evangelij že l. 64. po Kr. evangelist Marka. Ko je odšel, je baje zapustil kot naslednika sv. Hermagora (Mohorja) Akvilejčana. Odslej se je krščanstvo polagoma širilo in krepilo po mestu in po okolici. Častljiva starost mesta je dajala akvilejski cerkvi veliko važnost. Njeni škofje, ki so znali izrabiti položaj, so se kmalu imenovali nadškofje in od Pavlina l. (l. 569.) celo patriarhi. Ko so pa patriarhi radi longobardskih vpadov prebivali na Gradežu, se je pričel razpor, kakršnih je v zgodovini krščanstva vse polno. Prišlo je čelo do razkola. Imeli so po dva patriarha, v Akvileji in na Gradežu. Patriarh z Gradeža se je l. 1482. preselil v Benetke.

Moč akvilejskih patriarhov je rastla. Sedemnajst škofij jim je bilo podložnih. Njihova cerkvena oblast je segala na severu do Drave. Polagoma so si pridobili patriarhi velika posestva in so bili tudi posvetni gospodarji mnogim pokrajinam, celo na Kranjskem zlasti od l. 1040. Od l. 1028 dalje so kovali tudi svoj denar. Kakor povsod, je cerkev pač tudi tukaj vedela, da je ta svet bolj gotov kakor oni in se ni dala begati s svetopisemskimi nauki, da naj kristjan ne nabira zakladov, ki jih žro rja in moli.

Akvilejski patriarhi pa niso stanovali vedno v Ogleju, marveč tudi po drugih krajih, kjer je bilo pač prijetneje. Od l. 617. so prebivali v dobro utrjenem korminskem Gradu. Ko so pa Longobardi uredili svojo državo, je stanoval v njihovi prestolnici v Čedadu (Cividale), dokler se ni Papon (1019-1042) zopet preselil v Akvilejo (l. 1027) in jo iznova povzdignil. Kapitel je štel tedaj 50 kanonikov, ker dokazuje, da je cerkev do tedaj nagrabila že lepo bogastvo. Leta 1236. se je preselil patriarh v Videm (Udine), kjer so bivali tudi nasledniki do leta 1751., ko je ta čast izumrla. O t. leto so namreč ustanovili dve nadškofiji v Vidnu in v Gorici, za Italijo in za Avstrijo po eno, s tem pa uničili oglejsko škofijo. Mesto je vedno bolj pojemalo. Obrežni nasipi pretokov so se vdiral, nihče jih ni popravljaj, voda ni odtekala; svet je postajal močvirjen; poleti

je nezdrava para kužila zrak in podila ljudi, ki so kaj več imeli, v zdravejše kraje. Reveži so kakor navadno ostali doma in bledi hiral za mrzlico. L. 1490. sta Nediza in Ter (Torre) obrnila svoj tek proti vzhodu in se združila s Sočo. Stari Natiso je izgubil znatno množino vode. Radi tega ladje niso mogle nič več do Ogleja.

Sedaj je Oglej majhno mesto, pravzaprav vas in šteje le še 938 prebivalcev, ki skromno žive ob ribištvu in ob izkopavanju starin. Za stari noslovce je mesto še vedno znamenito. Kjerkoli kopljejo, zasledijo starine. Samo napisnih plošč so izkopali že nad 1200.

V Ogleju se je poročil cesar Konstantin Veliki, ki ga cerkev slavi, ker ji je pomagal do posvetne moči. Škof Fortunatianus Africanus (347—369) je zidal prvo prestolnico, ki je pa izginila skoro s površja zemlje radi navalov raznih narodov. Papon (1019—1042) je sezidal sedanjo stolnico, zvonik in patriarški dvorec. Potres l. 1389. je hudo poškodoval zlasti cerkev. Popravil jo je Markwart (1365—1381). Od prvotne cerkve so ohranjeni le posamezni deli, glavna apsida, prečna ladja, večji del ladje, ki se drži prečne, in krstilnica. Papon je podaljšal ladjo in jo potegnul med predvorje, napravil stranske apside in stebre s kapiteli. Ta stolnica je bila posvečena leta 1031. Po potresu leta 1348. so popravili stebre v višavi, okna, zadnje stebre na vzhodu, arhadske loke itd. Kardinal Dominik Grimani (1497—1517) je postavil veliki oltar in oltar Rešnjega Telesa. Zadnje važnejše poprave so se vršile leta 1876. Cerkev je 65½ m dolga, 29½ m široka in 22,35 m visoka; prečna ladja je 42,65 m dolga. Te številke dokazujejo, da je akvilejska cerkev dokaj večja kakor katerakoli na Kranjskem, saj ima najdaljša kranjska cerkev (Zatična) le 60 m v dolžini. Stolp akvilejski so po obliki posnemali po vsem Krasu do najnovejšega časa.

Akvileja je izgubila svojo veličino svoje bogastvo in moč; iznebila se je svoje slave kot trdnjava proti sovražnikom, kot trgovinsko mesto in kot patriarška prestolnica; ostal je le spomin na nekdanje dni moči in slave. Tudi v sedanji vojni, v kateri igrajo včasih neznatne vasi veliko vlogo, je Oglej brez pomena. Tako mineva slava tega sveta.

KRIŽ NA GORI.

LJUBEZENSKA ZGODBA. — SPISAL IVAN CANKAR.

Bežal je po ulicah kakor pijan, z nezavednim, ravnim smotrom. Pozvonil je, hitel je mimo zašednega vratarja po stopnicah in je potkal hrupno na duri.

"Odkod prihajaš tako pozno?"

"Od mrtvih!"

Prijatelj mu je posvetil s svečo v obraz in je razumel.

"O prijatelj Godina, nikar se ne čudi: od mrtvih sem vstal! Nikoli mi še ni bilo tako razločno seglo na srce — odprl sem oči in sem videl."

Godina je postavil svečo na mizo, odgrnil je polico ter je prinesel kruha in jabolk.

"Drugega nimam zdaj pri hiši, ne zameri! Povečerjal sem že davno in sem se napravljaj spat."

Mate je nalomil kruh.

"Pozabil sem danes na kosilo, pa sem imel še par desetice ..."

Ko je sedel na zofi, lomil kruh z rokami in lupil jabolko, je bil podoben popotnemu beraču, ki je bil sedel pod stopnice ter položil krožnik na kolena. Roke so se mu stresle, obraz je bil upal in koščen, v očeh se je svetil čuden ogenj.

"Veš kaj, Mate, zdaj bo pa najbolje, da kar ležeš na zofi in malo zaspiš. Prinesem ti blazino, da boš imel kaj pod glavo, odeni se pa s suknjo, kaj ni mraz. Kaj bi lazil ponoči domov?"

Storil je Mate, kakor mu je prijatelj ukazal; upihnila sta svečo in sta legla, zaspala pa nista dolgo v noč.

"Ali se ti zmerom toži po domu, Godina?"

"Še zmerom, kaj bi tajil? Če napravim kaj lepega, je porojeno iz domotožja ..."

"Kako sem te zasmehoval časih! In zdaj vidim, da je bilo domotožje tvoje največje bogastvo!"

"Ne domotožje ... Kaj bi ostalo, če bi se vrnil? In kako že hrepenim po tisti uri, ko se napotim! ... Premišljeval sem časih o naši umetnosti in sem spoznal, da je vse postranska stvar in brez vrednosti, če ni ljubezni v srečo ..."

Mate se je vzdignil v postelji; izpreletelo ga je toplo in veselo.

"Ti si povedal!" je vzkliknil. "Pred uro, ko sem bežal proti tvojemu domu sem čutil v srečo, kar si povedal! Tudi jaz imam neizmerne bogastva; ob najstrašnejši uri, ko sem stal pred grobom, sem odprl oči in sem ugledal zaklad ... Ni življenja brez ljubezni ..."

Umolknila sta; visoko, v veselo višavo so se vzdignile misli, spanec ni hotel na oči.

"Kaj si počel ta poslednji čas, da te ni bilo k meni?"

"Ne sprašuj, kaj sem počel! Zdaj je to življenje tako daleč za mano, kakor da sem ga živel pred davnim, davnim časom in ostalo ni drugega sledu po njem, nego tale razečpana obleka ... Vse je dobro zdaj, nikoli ni bilo v mojem sren toliko ljubezni, kakor ob tej uri ... Pa sem že obupaval! Kako sem mogel obupati? Vse, kar bi si človek želel mogel, vse imam! Mladost —

o, kako že hrepeni moja roka, kako že prekipava moja moč! Ljubezen — povrnila se je, ki sem jo bil izgubil, od mrtvih je vstala, ki sem jo bil zakopal ... Srečen sem in duši me skoro ta steča, vsa me je utrudila! ..."

Godina se je bal za prijatelja; vstal je iz postelje, stopil je k njemu in ga je prijel za roko, pogladil ga je po čelu; vsa razbeljena je bila glava, lasje so bili mokri. Odel ga je do vratu in je sedel k znojku.

"Umiri se malo, pomisli kam daleč in zadremaj ... Bolan si!"

"Vroč mi je in ne morem zaspati ... Dolgo sem hodil, preden sem dospel do tega lepega večera; ne zameri, če sem malo obnemogel pod tem sladkim bremenom! ..."

Premetaval se je nemirno, zadremal je kakor v vročici in vzburkane sanje so begale nestalno, kakor netopirji v mraku. Zdrnil se je vsak hip, ni se mogel domisliti, kam je bil zablodil, kje leži. Šele proti jutru je zaspal mirneje.

Ko se je zbudil, je sijalo solnce v sobo in skočil je z zofe.

"Ne, potprij, tak ne mpreš na cesto! Reci mi, kar hočeš, ampak takega te ne spremim nikamor, sram bi me bilo! Jaz imam še nekaj, za silo bo že! Malo daljši si sicer od mene in malo bolj suh, pa saj tisto, kar nosiš, tudi ni bilo po meri krojeno! ... Kaj obupati si misli, pa imaš čisto perilo?"

Godina, čekat fant z zgodaj ostarelim, gosto porastlim obrazom, je hodil po sobi z umerjenimi koraki in je premetaval po stoli stare obleke.

"Vrag vedi, kadar bi človek potreboval, nima ničesar! Vreme je krivo — za zimsko obleko je že prepozno, za poletno prezgodaj! Pa saj ni-

sno tako natanki; kako pa bi se razločeval umetnik od komijev, če ne po obleki? Vzemi tole!"

Mate se je oblekel, Godina je kuhal čaj.

"No zdaj pa mi malo povej, kako je bilo s tabo! ... Dobro si se popravil čez noč, naravnost zredil si se v obraz!"

Mate je bil še nekoliko truden, kakor da bi se bil odpočil od napornega dne. V liceh se mu je bila prikazala kri; poravnal si je lase in vsuli so v lepih kodrih na senco.

"Sam ne vem, kako je bilo!" se je nasmehnil. "Ampak povem ti nekoč, kako čudovito sem se rešil ... Zdaj res ne vem, kako sem mogel tako zabresti! Kaj pa mi je bilo? Nič drugega, nego da nisem vedel natanko, kaj bi jedel, kaj bi pil, kje bi ležal in da se nisem nosil kakor angleški kralj! Tako se godi tisočerm drugim in če bi se vsi utapljali, bi se kmalu zajezile vse vode na svetu! ... Malodušen sem bil, zato ker ni bilo ljubezni v meni!"

"Kaj misliš zdaj?"

"Delati mislim! ... Poprej pa napravim, kar sem še bil namenil snoč, napol v sanjah. Domov se napotim, samo pogledal bi rad tja dol, morda samo od daleč, s hriba. In če treba, pojdem peš! ... Poklicalo me je namreč ..."

Godina se je smehljaj.

"No, smeji se! Poklicalo me je tako jasno, kakor da bi zaklical ti, ki stojš pred menoj ... Še nočoj se morda odpravim!"

"Prenagel si, ne premišli nikoli!"

(Dalje prihodnj.)

Ljudje so se naučili vsega dosti izdelati; ampak s svojimi izdelki zadostiti svojim potrebam se niso naučili.

PROLETAREC

LIST ZA INTERESE DELAVSKEGA
LJUDSTVA.

IZHAJA VSAKI TOREK.

— Lastnik in izdajatelj: —

Jugoslavanska delavna tiskovna družba
v Chicago, Illinois.Naročnina: Za Ameriko \$2.00 za celo
leto, \$1.00 za pol leta. Za Evropo
\$2.50 za celo leto, \$1.25 za pol leta.Oglasi po dogovoru. Pri spremembi
bivaliteta je poleg novega naznaniti
tudi stari naslov.Glasilo slovenske organizacije Jugosl.
— socialistične avtorizacije —Vse pritožbe glede nerednega pošiljanja
listov in drugih nerednosti, je posiljati
predsedniku družbeIvan Molek. 4008 West 31. Street,
Chicago, Ill.

PROLETARIAN

Owned and published every Tuesday by

South Slavic Workmen's Publishing Company
Chicago, Illinois.Subscription rates: United States and
Canada, \$2.00 a year, \$1.00 for half
year. Foreign countries \$2.50 a year,
\$1.25 for half year.

Advertising rates on agreement.

NASLOV (ADDRESS):

"PROLETAREC"

1111 W. 31st Street, CHICAGO, ILLINOIS

ŽENSKA VOLILNA PRAVICA.

Republičanski kandidat Hughes si je pridobil v nekaterih ženskih krogih hitro velike simpatije. Izjavil je namreč, da zagovarja žensko volilno pravico, ki naj bi se vpeljala z zveznim zakonom. Cela četa sufražistk je zato navdušeno ploskala Hughesu in se vede sedaj tako, kakor da ne bi bilo treba nič drugega, kakor izvoliti republičanskega predsednika, pa je ženskam po vsej Ameriki zagotovljena politična enakopravnost.

Hughes je pomagal do te slave še posebno sedanjim predsednik Wilson, ki je dejal, da je za žensko volilno pravico, ali da naj se zakonodajstvo o tej zadevi prepusti posameznim državam.

Zdi se, da so tudi sufražetke v tej deželi z malim zadovoljstvom, si-er jih ne bi mogle spraviti Hughesove brezpomembne besede v tako navdušeno razpoloženje. Razum tega pa dajejo tudi svojim nasprotnikom, hoteli nehoti orožje v roke, zakaj če so količjak bistre glave, bodo zdaj še posebno dokazovali, da se dame potegujejo za politične pravice, a da ne razumejo politike.

Mr. Hughes lahko simpatizira z zvezno vpeljavo ženske volilne pravice kolikor hoče; to vendar ne pomeni nič več, kakor če mi simpatiziramo z njo. Zakaj tudi če bo izvoljen za predsednika, ne bo zakonitve ženske volilne pravice odvisna od njega. Ali tudi dame, ki se bojujejo za svojo pravico, bi morale vedeti, da ne izdehuje oziroma ne sklepa zakonov predsednik, ampak kongres, do čim jih prezident le podpisuje.

Hughes lahko pripoveduje o svojih osebnih nazorih glede na žensko volilno pravico, kar ga je volja; to vendar ni nič drugega kakor teorija, praktično je pa prav toliko vredno kolikor Hughesovo mnenje o Saturnovih obročih. Če bi imele dame, ki so mu ploskale tako gromovito, kakor so dovolile njih nežne ročice, zadostno politično znanje in bi znale nekoliko hitreje misliti, tedaj bi bile morale vprašati govornika, če ni kandidat republičanske stranke.

Tega mr. Hughes pač ne bi bil mogel zanikati. Tedaj bi bil pa čas, da bi mu bile dale platformo njegove stranke pod nos in ga interperirale, če se strinja s svojo stranko ali ne.

V Ameriki je v meščanski politiki pač mnogo bluffa. Še več ga je kakor v stari Evropi, kjer ga človek pač tudi kaj iztakne. Ali da zataji glavni kandidat načela svoje lastne stranke, je vendar tudi tukaj več, nego se sme dovoliti.

Hughesa slave kot posebno korektnega kandidata. Ali če je res tako vnet zagovornik zveznega zakona za žensko volilno pravico, tedaj bi bila njegova dolžnost, da bi bil stopil pred svojo stranko in ji dejal: Gospodje, taki in taki so moji nazori; če hočete, da kandidiram za Vašo stranko, morate izjaviti, da so tudi Vaši nazori taki; če niso, ne moremo hoditi skupaj.

Republičanska stranka pa ne ve o zvezni vpeljavi ženske volilne pravice ničesar, ampak jo prepusti prav tako kakor Wilson posameznim državam, in sicer za radi tega, ker ima v svojih vrstah zagrižene sovražnike ženske volilne pravice in bi morda

nevarnosti, da se razpade, če bi sprejela v svoj program to, o čemer govoril njen kandidat.

Ako bi bila republičanska stranka dosledna — in lahko se pravi, ako bi bila poštena — bi bila morala sama protestirati proti Hughesovemu govoru. Kajti poštenost zahteva, da se ne govore njeni kandidati, s čimer se ona ne strinja.

Toda gospodje vedo, da je pametneje molčati in pustiti Hughesu, naj govori, kar se mu zdi koristno. Zakaj bi odbijali ženske glasove, če gredo ženske tako lahko na limanice? Naj jim obljube Hughes še več; naj jim obljube nebesa, naj jim obljube zvezde z neba za njih nakit; da bo le izvoljen! Če bo potem kakšna lady zagodrnjala, da ni izpolnil obljube, se ji lahko odgovori, da ni mogel, ker ni bil tak zakon sprejet v kongresu. Do novih volitev se pa že tudi na to pozabi. Kaj pa ostaja večini ameriških volilcev sploh v spominu?

SITUACIJA NA ŽELEZNICAH.

Wilson upa v kongres. — Gospodarji ne upajo. — Železničarji tudi ne upajo. — Priprave za stavko. — Promet se ustavi na Labor Day. — Organizacije izdajajo instrukcije. Zakon naj se ne krši. Organizirani železničarji naj ne dovolijo nasilstev. — Železniški predstavniki zapuščajo Washington. — V Chicagu stavka 350 delavcev na železnici Burlington. — Gospodarji se ozirajo po skebih.

Položaj na železnicih se je tako poostiril, da je minilo skoraj vse upanje, da se prepreči stavka, ki ustavi ves tovarni promet od Atlantika do Pacifika.

Prezident Wilson je takorekoč edini mož, ki ima še upanje, da se ohrani mir. Njegovi računi počivajo na akeiji kongresa.

Wilson izdeluje poslanico, s katero hoče pozvati kongres, naj nemudoma stori zakonodajne korake, da prepreči grozečo železničarsko stavko.

Vodje obeh velikih strank v kongresu kažejo malo navdušenja za to akcijo in niso oddale tako optimistični, kakor predsednik Wilson.

Večina načelnikov železniških družb izjavlja, da ne more kongres rešiti tega vprašanja. Sodeč po njihovem obnašanju, pričakujejo, da ne bo kongres ničesar sklenil, kar bi nasprotovalo njihovim željam; če bi pa sprejel tak zakon, se mu hočejo upreti.

Tudi zastopniki železničarskih organizacij ne upajo, da se reši stvar v kongresu; njih nezaupljivost je vtemeljena v obnašanju podjetnikov.

Organizacije so določile, da se prične stavka dne 4. septembra ob 7. zjutraj in so izdale točne instrukcije, po katerih naj se člani ravnujejo. Čim se razglasi stavka, se delo takoj povsod ustavi, izvežmi na vlakih, ki so ob tistem času na progi. Taki vlaki se pripeljejo še v določeno postajo, potem pa zapuste tudi ti železničarji službo. Za stavko ni nobene razlike med tovarnimi in poštnimi vlaki.

Vsi stavkarji se pozivajo, da se odstranijo od kompanijskih posesti, izvežmi taki, ki imajo opravljati dolžnosti v službi organizacije.

Okle upozarja vse člane organizacij na ljudi, ki se pojavljajo v vsakem štrajku, da kale red in skušajo zvaliti odgovornost na stavkarje.

Wilsonov načrt.

Podlaga, na kateri želi predsednik Wilson kongresovo akcijo, obsega sledeče:

1. Temeljni zakon o osemurnem delu na vseh železnicih, ki opravljajo meddržavno trgovino. Zakon naj stopi v veljavo v 'primernem' času, nekako v tridesetih ali šestdesetih dneh.

2. Nov zakon po vzoru kanadskega, po katerem bi bili štrajkji in izpori združenih unij nepostavni in bi posebna komisija preiskavala spore med podjetniki in službenici.

3. Instrukcija za meddržavno trgovinsko komisijo, da naj se pri določitvi tovarnih tarifov ozira na plače in službene razmere.

4. Pomnožitev članov te komisije od sedem na devet.

V Chicagu je šlo na železnici Burlington 350 delavcev v stavko, ker noče železnica priznati organizacije.

Odkar so zavezniki razvili nekoliko ofenzive na bojiščih, katere dosežanje uspehe sami iz razumljivih razlogov pretiravajo, medtem ko Nemci tudi iz razumljivih razlogov njen pomen podcenjuje, se obrača pozornost opazovalcev zopet v Rumunijo. To deželo imajo že od začetka vojne zavezniki sporazuma in centralne sile na vagi. Ni se čuditi, da bi jo eni in drugi radi dobili na svojo stran. Tudi ni prav nič dvoma, da bi Rumunija sama zelo rada kaj profitirala od vojne. Ali kakor je videti, se ji godi kakor dekletu, ki ima dva snubea, pa ne ve sama, v katerega je zaljubljena. Rumunija si ni na jasnem o svojih simpatijah in antipatijah. Sicer bi takoj vedela, kje je njeno srce, ako bi našla zanesljivega preroka, da ji pové, kdo bo nazadnje zmagovalci. Ali tega čarodajnika ni. Pač se oglašajo v časopisih, intervjujih, izjavah vsakršne posamezniki, napovedujoči povsem gotovo zmago; toda kljub samozavesti teh prerokov je z njimi malo početi, kajti poleg vsakega eksperta, ki razlaga neizogibno zmago zaveznikov, se pojavi večak, pojesnjajoč, zakaj da mora na vsak način zmagati Nemčija s svojimi vazali. Sitnost je še večja zaradi tega, ker se igra tudi na bojiščih harmonika.

Najprej je prišla ruska ofenziva kakor bliskovito presenečenje. Bila je res militaristično zelo pomembna afera. Bukovina je padla v ruske roke, na Poljskem so se morali Avstro-Nemci precej umakniti, v Galiciji so Rusi zasedli nekoliko važnih postojank, in nekatere njihove čete so se zopet prerile v Karpate.

Rumunskim patriotom se je tedaj zazdelo, da prihaja čas avstrijskega umiranja in da dobi vsak svoj delež, kdor bo z zavezniškimi zmagovalci. Goreča ljubezen do zaveznikov se je zbudila v njihovih sredi, in iz žrjavice je vzplamtel živ ogenj, ko je začelo zavezniško kladivo biti tudi na zapadni fronti.

Toda ruske čete niso bile lokomotive, ki bi, enkrat zakurjene, kar drvele proti Budimpešti, Dunaju in Berlinu. Ofenziva je postala počasnejša in zelo počasna in je bila tupatam tudi nekoliko pahnjena nazaj. Tudi na zapadu se je ustavljalo. Na Balkanu je vsaj doslej zavezniška akcija sploh nesrečna. In v sredi rumunskih patriotov je zopet nastal dvom, ali gre njihov ljubezen pravzaprav zaveznikom ali Avstro-Nemcem.

Huda je taka ljubezen! Dekle ni mehkužno; sentimentalnost je ni bi spravila iz ravnotežja in svoje srce bi znali imeti na vajetih. Ampak nikjer ne more izvedeti, kateri izmed snubcev je bogatejši. Povrh še oba kvartata, in nihče ne ve, kdo bo zaigral. Kriz je s tako ljubeznijo!

Uganka je rešena.

V nedeljo zvečer je naposled Sfinga izpregovorila: Rumunija je napovedala Avstriji vojno. V odgovor je sledila v ponedeljek nemška napoved vojne na naslov Rumunije. V Bukareštu torej mislijo, da bo od zaveznikov in zlasti od Rusije več dobička kakor od Avstrije in Nemčije.

Predvsem pomeni ta napoved vojne, da upajo Rumuni v zmago zaveznikov. V vsaj politiki te dežele je bila sama matematika, in računi so jo privedli v tabor zaveznikov, ne pa kakšna plemenitejša načela ali pa celo čuvstva. Menda ni od začetka vojne nikdar mislila na to, da ostane nevtralna, dasi je to večkrat zelo emfatično izjavljala.

Rumunija ve, da bodo za tisto mizo, pri kateri se bo sklepal bodoči mir, dolgi prsti; kjer se bo delilo, pa ne bi bila rada izključena. Dežela je sicer majhna, toda njeno hrepenenje po povečanju ni nič manjše, kakor v velikih deželah. Ker misli, da bodo velikega ropa po vojni deležni le ti, ki bodo sedeli na mešetarski konferenci, si hoče zagotoviti sedež pri tej mizi; in ker meni, da je ena takega sedeža vojna, jo je bila pripravljena plačati.

Da jo plačuje kot zaveznicu zaveznikov, ni njena krivda; ona bi bila prav tako postala zaveznica Avstrije in Nemčije, če bi koele na bojiščih drugače padale. Nekaj časa se je itak zelo močno nagibala na stran centralnih sil, ki so imele po njenem obnašanju vso pravico pričakovati, da jim ostane naklonjena. Zato tudi ne bo nič čudnega, če bodo sedaj nemški in avstrijski listi govorili o izdajstvu Rumunije.

Vse, kar tu pravimo, velja seveda za uradno Rumunijo, za njeno vladno in za njene gospodujoče razrede. Z ljudstvom je stvar že drugačna. Delavstvo, ki je socialistično organizirano, je bilo od začetka pa do kraja za strogo nevtralnost in se je hrabro bojevalo proti vladnim pustolovščinam, ne oziraje se na progone, ki jih je moralo zaradi tega pretrpeti.

Sicer je pa ljudstvo protiaustrijsko. Tako ni bilo vedno. Vladna politika je bila tako nagnjena na avstrijsko stran, da je imela Rumunija, če že ne formalne zveze, pa vendar vojaško konvencijo z Avstrijo. V tako malo razvitih deželah ima vladna politika vedno gotove vplive ne maso, zlasti če je ta politično tako brezpravna kakor na Rumunskem.

V Bukareštu vlada dinastija hohenzollernska. Vdanost do kralja poraja tudi simpatije familije in do dežele, kjer je doma. Tako je bila razumljiva nejasna prijaznost do nemštva.

Nasprotno so pa stare antipatije do Madjarov. V Erdelju (Sedmograško) živi dober milijon Rumunov. Kakor vse nemadžarske narodnosti na Ogrskem so bili tudi oni nacionalno zapostavljeni. Madžarska vlada se je izdatno trudila, da bi jih madjarizirala. Mnogo uspeha sicer ni imela med njimi, kajti po pretežno rumunskih krajih se godi, da se Madžari romanizirajo, zlasti če se ženijo z Rumunkami. Ali že stremljenje zatiranja, poizkusi madjariziranja, oddajanje vsake, količjak vredne službe Madjarom, preganjanje rumunskih šol, društev in časopisov je budilo nacionalni

Plamen občutkov žgiva do neba, pa zopet izgine kakor solnčna baklja. Amor na Rumunskem je šviga švaga čez praga.

Po vesteh je posneti, da je Rumunija mobilizirala svojo armado. Vlada je zahtevala velike vojne kredite. Evropa si pa beli glavo, čemu in zakaj.

Pred kratkim je budimpeštanski "Az Est" poročal, da je vojna agitacija, ki se je nekaj dni mrzlično vodila, nenadoma pojenjala. "Baje — pravi poročilo — je povzročila dovršitev mobilizacije to izpremenjeno razpoloženje; morda pa tudi resna svesta v ogrskem parlamentu. Ministrski predsednik Bratianu je baje dosegel sporazum z zavezniki, tako da bodo potrebna nova pogajanja, če vstopi Rumunija v vojno. Razburjenost v političnih krogih pojema, kljub temu, da se baje pričakuje odločilni korak. To se pripisuje dejstvu, da so se ustavili ruski uspehi in da so Nemci blizu rumunske meje."

Da računajo v Nemčiji zelo z možnostjo, da se Rumunija pridruži zaveznikom, je razvidno iz žuganja, ki prihaja iz Berlina, češ da bo imela Rumunija vojno na svojih tleh, ako potegne meč.

Značilno je sledeče poročilo iz Pariza. "Po informacijah v diplomatskih krogih javlja brezlična depeša iz Berna v Švici, da je nemški kaiser pisal rumunskemu kralju Ferdinandu, da namerava poslati vojvodo Albrehta Meklenburškega s posebno poslanico v Bukarešt. Kralj Ferdinand mu je baje odgovoril, da bi bilo to poslanstvo neprimerno, ker bi bil kot usten vladar dolžan napotiti kaiserjevega odposlanca k ministrom, v sedanjih razmerah se mu pa zdi bolje, da gre vsako nemško obvestilo po navadni diplomatski poti."

V Rumuniji je torej še vedno tako: Bi in ne bi. V mnogih listih čitamo, da je to nedostojna igra. Morale res ni iskati v njej. Toda otroci so, ki sploh iščejo moralno v politiki. Sedanja država ne vprašuje, kaj je bolj pošteno, ampak kaj se bolje izplača. Politika v malem in v velikem je iskanje dobička. Kdor hoče zmago poštenosti v javnih poslih, se mora postaviti proti sedanji državi sploh, to se pravi, pomagati mora, da se umakne kapitalistična država socialistični družbi.

Rumunija s svojo spekulativno in breznačelnno politiko je prava, tipična reprezentanka sedanjih držav. S tega stališča ni njeno antipatično einanje nič drugega kakor "dobra, previdna, interese dežele zastopajoča diplomacija." Komur ta metoda ni všeč, mora odkloniti njene pogoje, to je sedanjo kapitalistično državo.

odpor in pospeševalo nacionalno sovraštvo.

Med Rumuni na Ogrskem in onimi v Rumuniji se niso mogli onemogočiti vsi stiki. Erdelske antipatije do madjarstva so se prenašale tudi čez mejo, in tam so se še poostrele, ker ni bilo osebnega občevanja z drugim narodom, ki vendar blazi sovraštvo. Rumun sovraži "Madjare"; ali z Madjarom v svoji vasi, ki ga pozna, živi v prijateljstvu. Tako je večina tudi drugod, kjer so narodnosti mešane.

Med balkansko vojno so se pa med ljudstvom tudi čuvstva napram Avstriji temeljito izpremenila. Avstrijska diplomacija je hotela namreč v svojih igrah na Balkanu prikleniti k sebi Bolgarsko in Rumunijo, pa je, ker so bili interesi obeh nasprotni, slepila oboje. Ko so v Bukarešti spoznali, da je Avstrija vodila Rumunijo za nos, je vzplamtel sovraštvo do nje, uprizorile so se velike demonstracije po mestu in pred avstrijskim poslanstvom, in govorniki in javnih shodih so imenovali Avstrijo "perfidno".

Od tistega časa se niso med maso nikdar več vrnile simpatije za Avstrijo. Odkar je izbruhnila vojna, je pa nedvomno, da so simpatije ljudstva na strani zaveznikov.

Vlada gre za večjo Rumunijo. Ali če bi hotela osvojiti rumunske kraje, ki niso danes pod njeno oblastjo, bi morala napovedati vojni centralnim silam in zaveznikom. Z Avstrijo bi se morala stepiti, da bi dobila erdelske rojake, z Rusijo pa, da bi ji vzela Besarabijo.

To je seveda tudi za rumunske bojare pretežka naloga. Oboje ni šlo, in rebus je bil ta, ali naj se poseže po Erdelju, ali po Besarabiji. Ne kaj je več vredno, kaj je rumunskemu sreč bolj milo, ampak od katere strani je bolj gotovo upati pomoč zoper drugo stran.

Smilijo se človeku rumunski političarji lahko za to, ker so morali prenašati tekom vojne toliko ljubezni, da je bilo za človeška bitja že preveč. Agenti vseh držav so se nastanili v Rumuniji, Nemci in Angleži, Rusi in Avstrijci, Francozi in Madžari so "plavalili" Rumuni in jim izrekli svojo ljubezen; in v znamenje srčne naklonjenosti so padala tudi darila in darila.

Sedaj je torej odločeno: Rumunija je sobojevnica zaveznikov.

Poročila pripovedujejo, da se je pred napovedjo vojne odigrala dramatična scena v Bukareštu. Preden se je ministrski svet sešel na sejo, se je oglašil v kraljevski palači nemški poslanik in kralj Ferdinand ga je sprejel na avdienci. S solzami v očeh — pravi poročilo — je poslanik prosil kralja, naj ostane nevtralen, češ da se ne sme Hohenzollern vojskovati proti Hohenzollernom.

Poslanikova prošnja je ostala brez uspeha. Ko se je poslovil, se je sešel ministrski svet in je takorekoč soglasno sklenil, da se napove Avstriji vojna.

Poročilo pravi tudi, da je množica navdušeno sprejela ministre, ko so se vrnili iz kraljeve palače. Verjamemo. Taka je ljudska psihologija. Kakšni bodo sedaj navdušeni obrazi, kadar bodo začeli vlaki voziti ranjence, je drugo vprašanje. Sedaj so navdušeni.

Od marsikaterega meščanskega veljaka in nevednega delavca se pogostoma čuje mnenje, da sploh ni nikakršne razlike med delom in kapitalom. Nasprotstvo, ki se pojavlja med delavci in kapitalisti, je baje le umetno provzročeno. To nasprotstvo in zlasti stavke pripisujejo taki možje bolj ignoranci obeh slojev, kakor pa drugim razlogom.

Pa do danes se ni posrečilo niti za pičico ublažiti nasprotstva med delom in kapitalom, marveč se godi ravno narobe: Nasprotstvo je vsak dan večje. Zakaj? To je sedaj naloga socialista, da nam razotolmači.

Socializem zatrjuje, da je človeška družba razdeljena v dva razreda, namreč v razred lastnikov kapitala in v razred lastnikov delovne sile ali moči. Ta dva razreda se srečavata na gospodarskem polju kot nasprotnika. Kapitalizem sam na sebi ne rodi ničesar; primoran je torej stopiti na trg in delati ponudbe za delovno moč, ki je edina last, katero ima delavski razred na razpolago. Pri nakupovanju te delovne moči se polzuje kapitalizem istega načina, kakor pri nakupovanju vsakega drugega blaga: kupiti jo izkuša kolikor mogoče po nizki ceni. Razred lastnikov delovne moči pa zopet na drugi strani ponuja to svoto last za mezdno, kar pomenja kruh za njega.

Iz tega je razvidno, da imata ta dva razreda vsak po eno prednost in oba sloja potrebujeata produkcijo. Delavski razred je aktivni, kapitalistični pa je pasivni faktor. Oba se takorekoč družita in preustvarjata surovino v izgotovljen produkt. Na ta način si ta dva razreda stojita nasproti kot tekmeča z diametralno nasprotnimi interesi.

Kapitalistički razred kupuje delovno moč kolikor mogoče po nizkih cenah in posledica tega so majhne plače ter dolgi delavniki. Ako bi posamezen kapitalist prelošil to gospodarsko postavbo svojega razreda in pričel delovati v svojem podjetju po principih pravičnosti, bi žrtvoval samega sebe po svojem poizkusu. Delavski razred pa zopet izkuša prodati svojo lastnino, delovno moč, kolikor mogoče po visokih cenah in ob krajšem delovnem času. In da se delavcem uspešneje uresniči želje, se organizira, v zavesti, da je v združenju moč.

V današnjem gospodarskem sistemu se pripisuje vsa produkcija kapitalističnemu razredu, ki si lasti pravico do nje, dasiravno jo izvršuje delavski razred. Vzrok je ta, ker delavec, ki dela za mezdno, takoj, ko je bil najet pod pogodbo plače, ki jo bo prejel za svoje delo, priznava, da postane v njegov produkt brez ozira na količino i kakovost last njegovega delodajalca. Če se pojavi stavka, tedaj je to navadno vprašanje, koliko produkta je deležen eni ali drugi teh dveh razredov. Kolikor več produkta si prilasti en razred, toliko manj ga ostane drugemu.

Tako bijeta ta dva razreda v človeški družbi neprestan boj za prvenstvo.

Ali je pa temu mogoče odpomoči? Da; popolnoma lahko, dasiravno je marsikomu to težko razumeti. Socializem je sredstvo za rešitev te uganke. Delavski razred naj vzame v svojo posest mašinerijo, zemljo in ostala sredstva za produkcijo in naj producira na svojo pest. Ta sistem, kadar se uresniči, povzroči, da postane ves svet družba pridelovalcev. Delavski nesporazumljenj takrat ne bo več, kapitalizem dokonča tek svojega obstanka.

Socializem prav gotovo nastopi v prihodnji dobi človeške evolucije in svet se že pripravlja za to dobo.

Ubijanje ljudi je cenejše v industriji kakor na vojni. Smrt vojaka velja poprečno 16.000 dolarjev, uboj delavca v industriji pa le 250 dol.

V Minnesoti se kapitalistični krogi potegujejo za zakon o državnih konstablih kakor v Pennsylvaniji. Kapitalisti bi radi še stroške za pretepače naprtili državi.

Proletarec se ne piše in ne tiska za to, da bi ga delavci podpirali, ampak DA BI SE DELAVCI ČIM VEČ NAUČILI IZ NJEGA. Torej za to, da ga delavci ČITAJO.

Zavlačenje v železničarskem boju.

Predsednik Wilson ima sedaj ugodno priliko, da se nauči, kaj pomenijo in kako se vodijo boji med delom in kapitalom. Doslej je poznal to reč le kakor bolj oddaljen gledalec na galeriji drame, ki se na odru menjavajo; sedaj je sam postavljen na oder in igra svojo vlogo. Doslej je Wilson mnogo govoril o "industrijskem nemiru", o škodljivosti gospodarskih bojev, potrebi sporazuma med delom in kapitalom. Sedaj lahko spozna, kako "gladka" je pot do takega sporazuma in kako "lahko" se obravnavajo sporna vprašanja z nasprotniki, kakršni so kapitalisti.

Predsednik Wilson je posegel v boj med železničarji in železniškimi magnati. Kakor je znano, se suče ta boj poglavitno okrog osemurnega delavnika, o katerem so gospodarji železnice neprenehoma trdili, da je "nemogoče". Imeli so tisoč razlogov, s katerimi so utrpeli to mnenje. Prvi in poglavitni argument je bil ta, da bi se delo neznanako podražilo in bi spravilo uboge družbe, ki že sedaj s svojimi bagatelnimi milijonskimi dobički komaj životarijo, popolnoma na kant. Tega pa ne sme dovoliti ne dežela, ne vlada, ne ljudstvo, zakaj železnice opravljajo vendar službo v interesu javnosti in prebivalstva.

Drugi razlog je bil tehničen. Osemurno delo je mogoče v kakšni tovarni, kjer se stroji ob gotovi uri lahko spravijo v tir in ob gotovi uri lahko ustavijo. Na železnicah je pa osemurna služba tehnično nemogoča, ker se ne more vlak, če je vozil osem ur, sredi proge ustaviti.

Osemurno delo se ne more vpeljati na železnicah, ker ni delo vedno enakomerno, ampak je odvisno od industrijskih, poljedelskih in trgovskih razmer. Kadar imajo tovarne mnogo naročil, morajo železnice mnogo voziti, mnogo nakladati in razkladati; kadar počivajo tovarne, tudi železnice nimajo opravka. Poljedelske, sadjarske in podobne proizvode je treba največ razvažati, kadar so zreli; ob drugih časih je s temi reči malo posla.

Železnice se morajo torej vsak čas prilagoditi razmeram, ne morejo biti avtomati in zato je osemurni delavnik nemogoč.

Kdor je zasledoval neštevilne članke, letake in brošure, s katerimi so železniški kapitalisti branili svoj odpor proti osemurnemu delavniku, je iz takih in podobnih razlogov lahko nakupil cel hrib.

Ljudi, ki imajo malo svojih misli in malo kritične gibčnosti, je dovolj; zato je bilo tudi mogoče, da so argumenti železniških baronov marsikomu imponirali. Ampak organiziranim železničarjem niso, ker poznajo razmere. Oni so nabrali bogato statistiko, s katero so pokazali, kako rastejo dobički gospodarjev in kako se draži življenje uslužbencev, ne da bi dobili za to primerno odškodnino. Izdelali so službene reče, vozne tabele i t. d., s katerimi so pokazali, kako lepo bi se lahko izhajalo z delom, če bi se vpeljal osemurni delavnik.

Ko je Wilson posegel v spor, ker je spoznal, da bi bila stavka na železnicah mogočen udarec za vse gospodarsko življenje v deželi, so mu še šumele njegove lastne govorice po ušesih. Lepo je znal večsi pripovedovati, kako velika se zde nasprotja, dokler stoji vsak na svojem hribu in kako lahko se najde podlaga za sporazum, če se nasprotniki le odločijo, da sedejo skupaj za mizo in se pomenijo o svojih rečeh.

Sedaj je bil čas, da se pokaže vrednost njegove teorije v praksi. Nekatere reči so kazale, da bi morala biti poravnava res lahka, če se je loti azm predsednik Zedinjenih držav. Že vabilo v Belo hišo mora imeti nekaj sugestivnega, nekaj pomirljivega. Saj je to tako, kakor če bi povabil Franc Jožef železničarje in njih ravnatelje v cesarski grad na Michaeler Platzu ali pa Viljem v Charlottenburg, kar se seveda nikdar ne zgodi.

Wilson je doživel razočaranje. Superintendenti so zahtevali, naj se železničarji podvržejo

razsodišču; železničarji so vprašali, o čem naj bi razsodišče sodilo, ko je osemurni delavnik pogoj, od katerega ne morejo odnehati. Eni in drugi so bili v Beli hiši, ali Wilson je moral spoznati, da se podlaga za sporazum ne najde tako lahko, kakor je včasih sam govoril.

Še sedaj je izjavljal, da se mora za pozneje na vsak način uveljaviti načelo razsodišč v industrijskih sporih; ali v sedanjem slučaju je priznal, da je to prepozno. Prav tako je moral priznati, da je osemurni delavnik zahteva, h kateri se nagiba vse moderno gospodarsko življenje.

S svojim spoznanjem pa vendar ni opravil ničesar pri voditeljih železniških podjetij, in naposled je moral poklicati nekoliko višjih bogov, nekoliko predsednikov železniških družb.

Nekatere teh gospodov so blagovolili sprejeti prezidentovo vabilo; ali prišli so v Belo hišo enako trdih glav, kakor prej njih superintendenti. Poskušali so celo odkloniti svoje sodelovanje, češ da so ravnatelji najboljše poučeni o razmerah.

Stvar se vleče kakor glista in nič ni čudno, da pojema potrpežljivost železničarjev. Taktika zavlačevanja jim je znana iz prejšnjih časov. Wi-son se pa boji poloma, ker dobro ve, da bi imelo to zanj najslabši politični pomen, kajti od njegovega uspeha v tej stvari je naravno zelo odvisen njegov uspeh pri jesenskih volitvah. Zato poskuša vse, česar se domisli, da bi moglo izgladiti pot.

Magnati so naposled opusili svojo principielno opozicijo proti osemurnemu delavniku. Zdaj ne trdijo več, da je nemogoče. Spriznali bi se z njim. Toda nočejo ga dati, ampak — prodati, in sicer čim dražje. Od železničarjev zahtevajo nasprotno koncesije; ne le, da ne marajo plačati za čezurno delo pol druge odškodnine, temveč je enostavno mezdo po tarifi, bi tudi radi videli, da se odpovedo železničarji nekaterim pravicam, ki so si jih pridobili v dolgih desetletjih. Razum tega pa hočejo na vsak način, da naj plača stroške osem-

urnega delavnika občinstvo, to se pravi, da naj se jim dovoli povišanje tarifov. Po stari navadi bi radi dobili nekaj profita, tudi kadar so premagani.

Bilo je precej govora o tem, da prevzame vlada kontrolo nad železnicami, ako se podjetniki ne vdajo. Za to kakor tudi za zvišanje tarifov bi bila potrebna kongresna akcija, in sedaj se mnogo ugiba, kakšen naerit ima Wilson v tem oziru.

V soboto popoldne je predsednik konferiral s senatorjema Kernom in Norlandom o položaju. Neko poročilo pravi, da so železniški magnati tajno naznanili Wilsonu, da zahtevajo od kongresa zagotovilo, da smejo zvišati tarife za blagovni promet. Senatorja, s katerima se je Wilson posvetoval, sta na vprašanja časnika odgovorila: "Predsednik Wilson je hotel z nam le konferirati o gotovem zakonodajstvu".

Predsedniki železnice še niso izdelali svojega odgovora na Wilsonove zahteve. Izmed 640 zastopnikov organiziranih železničarjev, ki so bili svojčas povabljeni v Washington, jih je večina že odpotovala domov.

Zadeva visi torej še prav tako v zraku kakor prej in stavka še nikakor ni odvrnjena. Predsednik Zedinjenih držav je pač najvišja glava v tej deželi in njegove ustavne pravice so zelo obširne, v katerih rečeh naravnost monarhične. Z Nemčijo in Avstrijo se je lahko prepiral, jima žugal, ustvarjal situacijo, ki bi bila lahko povedla Ameriko naravnost v vojno; neodvisno je lahko vodil mehiško politiko. Napram domačim kapitalistom nima nič več moči kot je ima kakšna delavska organizacija. Kajzer Viljem ima pred njim več respekta kakor katerikoli predsednik kakšne ameriške železniške družbe.

Gospodarska moč je glavna, odločujoča moč, politika pa je le izraz gospodarskih razmer. Wilsonovo poseganje v spor železniških magnatov in železničarjev je nov dokaz za to staro, mnogim delavcem žal še nespoznano resnico.

Kaj pa Grška?

Vstop Rumunije v vojno je poostiril itak pereče vprašanje: Kaj stori Grška?

To vprašanje ni novo. V zraku visi od začetka vojne, kakor je viselo doslej vprašanje Rumunije. Ali če so se nekaj časa že zavezniški sami zadovoljili z nevtralnostjo, seveda z "dobrohotno" nevtralnostjo Grške, bo sedaj tisti, kdor stavi, da ostanejo Heleni mirni, mnogo riskiral.

Vojna udeležba Rumunske je prvi faktor, ki mora močno vplivati na Grško. Drugi je napredovanje bolgarske armade na grških tleh.

Na Grškem se odigrava nekaj podobnega kakor v Rumuniji. Tudi ona bi rada kaj profitirala od vojne in bi šla v ta namen v kolo "Junakov". Tudi tukaj sta dve struji; eno srce utripa za Nemčijo, drugo za zavezniške. Socializem je na Grškem še povsem neznan razvit in vsled tega ni načelne opozicije proti vojni. Tista opozicija, ki se je doslej potovala za nevtralnost, ni tega storila iz prekipljivosti ljubezni za mir in iz sovražstva do človeškega klanja, ampak zato, ker ni mogla povedi Grške tako v vojno, kakor bi bila sama rada.

Ta opozicija prihaja namreč od kralja Konstantina. Obrekoval bi ga, kdor bi trdil o njem, da je skromen in da nima velikih aspiracij. Ko je po nasilni smrti svojega očeta stopil na prestol, je izpremenil svoje ime v Konstantina, in to je imelo svoj pomen. Označilo se je hotel za zgodovinskega naslednika onega Konstantina, ki ga cerkev in zgodovina imenujeta "Velikega" in čigar ime je spojeno z imenom nekdanjega Bizanca, sedanjega Konstantinopla—Carigrada.

V tem mestu bi bil tudi Konstantin rad car. Tudi Ferdinandu Koburškemu so se sline cedile po prestol-

nici ob Zlatem rogu. Pa tudi "beli car", gosudar vseh Rusov ima "zgodovinski" nagiben do tega mesta, katerega pa sultan ne bi rad zapustil in kjer bi nemški kajzer enako rad kontroliral tega sultana kot svojega vazala, dočim meni Anglija, da je taka eksponirana morska postaja v prvi vrsti zanjo določena.

Po balkanski vojni, v kateri je imela Grška toliko sreče, da je bila pravzaprav sama presenečena, je bilo kolikor toliko razumljivo, da se je moglo v Atenah sanjati o takem visokem cilju. Če je mogel Solun postati grški, zakaj ne bi bodoči zapletljivi omogočili slavnostnega kronanja grškega kralja v Carigradu?

Sedanja vojna je ustvarila zelo nepričakovano situacijo. Najbolje jo je še razumel Venizelos. Kdor stoji sploh na stališču, da se rešujejo narodna vprašanja z vojno, lahko pojmi njegovo politiko. On je bil takoj za zvezo z zavezniški. Pripravljen je bil celo Bolgarski odstopiti nekaj teritorija, ki ga je Grška dobila po drugi balkanski vojni, baje tudi Kavalo, katero so Bolgari prav sedaj zasedli; zato pa naj bi bila tudi Bolgarska stopila na stran zaveznikov. Grška bi se bila odskočevala v Mali Aziji.

Toda Venizelos ni uspel. Moral se je umakniti, ker je kralj Konstantin v sorodstvu s Hohenzollerni in gospa kraljica sestra gospoda Viljema. Konstantin bi že bil za vojno, toda srce mu ni dalo, da bi se bil bojeval zoper kajzerja.

Sledile so znane notranje homatije, mobilizacija armade, zavezniška blokada in naposled kapitulacija pred zavezniški, spojena z demobilizacijo armade. Grška je sklenila, da ostane nevtralna, kajti če bi bil kralj, sledel svojim čuvstvom, poizkusil vojno ob strani Nemčije, ne bi bil riskiral le angleško francoskega napada,

temveč tudi revolucijo. Ljudstvo je za zavezniške; o tem ni dvoma.

Pred kratkim se je pričela ofenziva zaveznikov na Balkanu. Toda doslej je ta ofenziva zelo mršava. Na obeh krilih prodirajo Bolgari in so prišli na grška tla. Tedaj se je zgodilo nekaj Konstantinu zelo neljubega. Grškemu vojaštvu je bilo ukazano, da se ne spuša v noben boj, ampak da se umakne napredujočim Bolgarom. A vojaštvo ni ubogalo svojega kralja, temveč se je bojevalo.

Ubogi kralj Konstantin se je baje pritožil kajzerju: "Zdaj nisem več gospodar! Oni delajo, kar hočejo in se ne ozirajo na moje ukaze."

V teh bojih so padli mrtvi. Časopisje je slavilo njih hrabrost in jih imenovalo žrtve domovine. Priredil se jim je slavnosten pogreb, ki se je lahko smatral za demonstracijo proti kralju. Francozom v Solunu in Venizelosu so se prirejale ovacije. Grški poveljniki so izdali oklice za prostovoljce.

Medtem so Bolgari zasedli Kavalo. Rumunija je pa napovedala vojno.

Kaj stori Grška?

Vse bolj se množe znamenja, da je kralj premagan in da bo Grška prva, ki se pridruži zaveznikom. Poročila iz Aten govore odkrito, da jedra Grška proti vojni in da pride napoved, čim se Bolgarska definitivno razgali kot sovražnica.

Kažejo se že znamenja, ki jih ni mogoče prezirati. General Dousmanis, šef grškega generalnega štaba, ki je veljal za pristaša Nemčije, je dobil dopust. Njegov pomočnik polkovnik Metaxas, enako na glasu kot prijatelj centralnih sil, je bil premeščen na vojno akademijo. Sedaj stoji na čelu generalnega štaba general

Moschopoulos, ki je pristaš zaveznikov; on bo baje potrjen za šefa. Obenem se širijo glasovi, da je dobil Venizelos zopet poziv v Atene.

Tako res izgleda, da stoji tudi Grška na pragu vojne.

Ako pride tako daleč, tedaj bo Venizelos lahko dejal, da je Grška zamudila tisto uro, ko jo je on klical na akcijo in da bi bila situacija povsem drugačna, ako bi bil kralj takrat sledil njegovi politiki.

Če abstrahiramo od načelnega protivojnega stališča in če je neizogibno, da stopi tudi Grška na krvavo plesišče, tedaj je res, da bi bilo danes vse drugače, ako ne bi bil Venizelos nikdar demisioniral in bi bila Grška storila že takrat, kar misli storiti danes.

Ako bi se bila Grška z razmeroma majhno žrtvijo sporazumela z Bolgarsko, bi se bil najbrže tudi med Srbijo in Bolgarsko lahko dosegel sporazum. Balkan bi bil zopet zedinjen. Bolgarska se ne bi bila pridružila Nemčiji. Druga invazija v Srbijo bi bila ostala brezuspešna kakor prva. Najbrže bi ne bilo na Balkanu sploh nobene sovražne okupacije in celo verjetno je, da bi se bila od Balkana razvila resna ofenziva proti severu, ki bi bila spravila Avstrijo v večjo zadrego kakor italijanski in ruski napadi. Ako bi se bilo to celo zgodilo pred umikanjem Rusov iz Karpat, bi se bila nemara dosegla situacija, ki bi bila Avstriji onemogočila nadaljevanje vojne in s tem izolirala in oslabilala Nemčijo. In danes bi bil morda že konec vojne.

To se ni zgodilo, in sedaj se zdi, da Grška vendar ne bo obvarovana vojne. Rumunska bojna tromba najbrže pospeši tudi njeno odločitev. Vsakčas lahko pride iz Aten usodepolni brzojav.

Vojna in revolucija.

Londonška "Morning Post" ima od svojega budimpeštanskega poročevalca dopis, ki naznaja, da je neki odtonit odlični profesor v svojem predavanju dejal:

"V sedanjih dneh ni ljudstvo nikakršen ustaven faktor — ne na Ogrskem, ne v Nemčiji. Takozvani zastopniki naroda niso nič drugega kakor igrači v rokah moč, ki imajo moč. Njih izjave so brez veljave, njih dejanja pa omejujejo interesi vladajočih, ki se imenujejo država, zlasti na Ogrskem, kjer so ljudje razdeljeni v sumljive in nesumljive. Skoro enak je položaj v armadi. Narod je postavljen pod komando takozvane oborožene sile, in dokler traja to stanje, ni ljudstva v političnem ali državljanskem smislu."

Temu poročilu dodaja dopisnik: "Te razmere pojasnjujejo dovolj, zakaj trdijo odlični mislilci, da se more končati vojna le z revolucijo, v kateri prevzame armada vodstvo."

Profesorjevo predavanje, naj se imenuje kakorkoli, je gotovo zanimivo in njegove besede so resnične. Ali kar se tiče revolucije ob koncu vojne, se ne upamo biti enako optimistični. Kajti če bi se smelo res pričakovati, da se zaključijo vojna s tako revolucijo, bi bilo to tako lepo, da bi se človek še potolažil zaradi žrtev, ki jih je pogoltnila vojna. Verjetno je tudi, da je mnogo želja za tako revolucijo in da bi jo ljudstvo z zadoščenjem pozdravilo. Toda revolucije se ne delajo z željami, in če je treba organizacije za vojno, jo je treba tudi za revolucijo.

Pravijo, da prevzame armada vodstvo. Toda vse obstoječe armade so militaristične. Vsaka taka armada je dandanes aparat v rokah vladajočih. Od njenih sedanjih generalov in višjih oficirjev je vrazje težko pričakovati, da organizirajo revolucijo proti sistemu, s katerim se čutijo tesno združene. Oni pa imajo organizacije armade v svojih rokah; oni vzdržavajo vezi med njenimi posameznimi deli.

Vojaske revolucije pač niso same na sebi nemogoče. V vseh časih jih je bilo nekaj. Toda v naši dobi jih je bilo nekoliko prav značilnih —

v Turčiji, na Kitajskem, na Portugalskem. V vseh teh slučajih so poveljniki vodili revolte. V državah, ki so sedaj zapletene v vojno, je pa prav malo verjetnosti, da se zgodi kaj takega.

Če pa tega ne bo, tedaj je treba priznati, da so razmere za revolucijo precej neugodne. V zakopih ni pričakovati, da bi se organizirala revolucija. Komaj da imajo oddelki kakšnega bataljona nekaj stikov med seboj. Dokler bodo diplomatje razpravljali o mirovni pogodbi, bo na bojišču le premirje, vojaštvo bo ves čas na fronti. Kadar bo pa mir sklenjen in podpisani, bo vsaka vlada hitela, da spravi vojske domu v kasarne, da razoroži rezerviste in jih pošlje, odkoder so prišli. Če je pa enkrat orožje oddano, tedaj lahko noč revolucija!

To seveda ni prerokovanje. Drugačni slučajni ne spadajo v področje popolne nemogočnosti. Iz kakršnegakoli vzroka se lahko spunta moštvo tega ali onega polka, čete, ki se odpošljejo, da ukro- te upor, lahko odrečejo pokorščino in se pridru- žijo rebelom. Tedaj se punt lahko tako razširi, da se izpremeni v revolucijo.

Lahko se zgodi, da je častihlepnost tega ali onega vojskovodje užaljena, pa se poizkusi, če najde na kakršenkoli način ugodne prilike, maščevati.

Taki in podobni slučajni so mogoči. Ali s tem, kar je le eventualno mogoče, se ne more računati kakor z gotovo verjetnostjo. Revolucija, ki bi — recimo — vsaj krone pospravila v muzeje, bi bila zelo keristna. Ali dosedanj razvoj evropske vojne še ni podal nobenih znamenj, po katerih bi bilo mogoče soditi, da splošni tak rezultat.

Republičanski kandidat Hughes pravi, da se ni utrujen od svojih govorov. Vpraša se, če niso tem bolj utrujeni njegovi poslušalci.

Ogromni kapitali niso potrebni za užitek, zakaj nihče ne more porabiti milijard. Ogromni kapitali služijo le zatiranju ogromnih množic.

Vojna z Nemčijo.

Ljudje, ki padajo zelo lahko v omedlevico, naj bodo potolaženi; tako hudo še ni, da bi morali kar jutri vzeti puško na rame in da bi po- jutrnjem cepelinke metale bombe na New York in Chicago. Ampak zdi se, da so hudo vročino, ki smo jo imeli v Ameriki, občutili nekoliko tudi na Nemškem. Pri nas je imela deloma katastrofalne posledice; mnogo ljudi je umrlo, ker se je gnalo živo srebro v toplomeru previsoko. Tudi na Nemškem je imela hud vpliv; zmešala je nekatere glave tako, da ne zadostujejo mrzli okladki za ozdravljenje.

Državni urad v Washingtonu je dobil iz Berlina poročila o tem. V njegovih vesteh sicer ni naravnost rečeno, da je nekoliko visokih oseb znorelo; ampak iz faktov se lahko zaključijo, da se je dvignila v nekaterih glavah res nevarna meglja.

Začetkom vojne in še dolgo potem je bil vele- admiral Tirpitz, nekdanji velik ljubljeneц kajzer-jev, državni tajnik za mornarico. Njemu se pripisu- je tisti način podmorskega vojskovanja, ki ga je vodila Nemčija, dokler ni obljubila Ameriki na njene energične zahteve, da bodo zanprej tudi podmarnike operirale v znanju mednarodnega prava. Tirpitz se je tedaj umaknil, ker se ni strinjal s to "popustljivostjo", in na njegovo mesto je prišel admiral Canelle.

Sedaj se je Tirpitz zopet oglašil. Izdal je manifest, ki je bil objavljen v mnogih nemških listih. V njem zahteva, da naj Nemčija zopet začne s prejšnjim načinom podmorskega vojskovanja brez obzira na tuje zahteve in na posledice. Baje pravi, da bi tako vojskovanje resno oartvilo angleško trgovino, kar se tiče Zedinjenih držav, pa ne bi mogle niti na vojni škodovati Nemčiji več, nego ji škodujejo že sedaj.

Ameriški časopisi so slastno pograbilo to vest, ker jim je dala ugodno priliko, da so zopet nasli- eali hudiča na steno. "Nemčija hoče vojno z A- meriko," so pravili. Upozarjali so na to, da je "zelo značilno," da je nemška vladna cenzura do- volila objavo tega manifesta.

Državni tajnik Lansing je ostal hladno-

nejši in mornariški tajnik še ni dobil od Wilsona povelja, da naj mobilizira mornarico. Lansing pravi, da gre le za časnikarske vesti, da original- no besedilo manifesta sploh ni znano, in da se ne ve, kakšno uradno stališče ima Tirpitz, če sploh ima kakšno. Na Nemškem imajo neko mornariško društvo Flottenverein — in v uradnih ameriških krogih mislijo, da izhaja ta agitacija iz njega. Ra- zun tega menijo, da cenzura ni pustila manifesta v javnost, ampak da so imeli nemški časopisi le članke o njem. Da se dožene, kar je treba vedeti, sta pa dobila ameriška poslanika Gerard v Ber- linu in Penfield na Dunaju nalog, da poročata o posameznostih.

Da je Tirpitz izdal kaj podobnega kakor ta manifest, je že verjetno. On je bil izumitelj brez- obzirnega podmorskega vojskovanja, in gotovo mu ni ljubo, da so njegovo iznajdbo zavrgli. On je bil najvišji bog nemške mornarice, in srčno ga ne more veseliti, da vidi drugega na svojem me- stu. Ampak Tirpitz vendar ni Nemčija, in v ne- umnosti, da bi bilo za Nemčijo vseeno, če bi se še Amerika pridružila njenim sovražnikom, tudi v Berlinu ne verjamejo vsi. Za nekaj časa bo Ame- rika že še izhajala brez vojne.

Rumunija je šestnajsta država, ki je vstopi- la v vojno. Na strani zaveznikov so Anglija, Francija, Rusija, Belgija, Italija, Srbija, Albani- ja, Portugalska, Japonska, Črna Gora, republika San Marino in Rumunija, na strani centralnih sil pa Nemčija, Avstro-Ogrska, Bolgarska in Turčija. Od teh se Japonska aktivno ne bojuje, važna je pa za zavezniške, ker fabričira strelivo za Rusijo. San Marino je s svojo pol kompanije močno "arma- do" komična vloga v tej svetovni tragediji. Al- banija ne šteje, ker nima armade; njena plemena so delala zaveznikom najmanj toliko sitnosti, ko- likor njih nasprotnikom. Črna Gora je izločena, ker je oficijelno sklenila mir z Avstrijo in se prak- tično ne bojuje. O Srbiji in Belgiji se lahko pravi, da se bojujejo ostanek njiju armad. Portugal- ska je bila do sedaj še nevarna, vendar

ADVERTISEMENT

SLOV. DELAVSKA

PODPORNA ZVEZA

Ustanovljena dne 16. avgusta 1928.

Inkorporirana 22. aprila 1929 v državi Penn.

Sedež: Conemaugh, Pa.

GLAVNI URADNIKI:

PREDSEDNIK: Ivan Prostor, 1098 Norwood Rd., Cleveland, Ohio.
 PODPREDSEDNIK: Josip Zorko, R. F. D. 2, box 50, West Newton, Pa.
 TAJNIK: Blas Novak, 20 Main St., Conemaugh, Pa.
 POMOŽNI TAJNIK: Andrej Vidrih, 170 Franklin Main St., Conemaugh, Pa.
 BLAGAJNIK: Josip Želo, 6108 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.
 POMOŽNI BLAGAJNIK: Frank Pavlovčič, 20 Main St., Conemaugh, Pa.

NADZORNIKI:

1. nadzornik: Ivan A. Kaker, 207 Hanover St., Milwaukee, Wis.
 2. nadzornik: Nikolaj Povše, 1 Craib St., Numrey Hill, N. S. Pittsburgh, Pa.
 3. nadzornik: Jakob Koejan, 1400 E. 52d St., Cleveland, Ohio.

POROTNIKI:

1. porotnik: Anton Lavriš, box 8, Yukon, Pa.
 2. porotnik: Frank Baydek, Box 242, Dunlo, Pa.
 3. porotnik: Anton Welly, box 44, Superior, Pa.

VRHOVNI ZDRAVNIK:

F. J. Kern, M. D., 6202 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

POMOŽNI ODBOR:

Frank Škufca, 485 2nd St., Conemaugh, Pa.
 Ivan Jager, b. 543 Woodland Ave., Conemaugh, Pa.
 Franc Kos, Conemaugh, Pa.
 Mihael Flek, R. F. D. 4, b. 143-a, Johnstown, Pa.
 Jakob Rupert, b. 238, South Fork, Pa.
 Ivan Hribar, Johnstown, Pa.

GLAVNI URAD v hiši št. 20 Main St., Conemaugh, Pa.

Uradno Glasilo: PROLETAREC, 4008 W. 31st St., Chicago, Ill.

Členjena društva, oziroma njih uradniki, so uljudno prošni, pošiljati vse dopise naravnost na glavnega tajnika in nikogar drugega. Denar na se pošilja edino potem Poštah, Expressih, ali Bančnih denarnih nakaznih, nikakor pa ne putem privatnih čerkov na naslov Blas Novak, S. D. P. Z. & Conemaugh Deposit Bank v Conemaugh, Pa.

V slučaju, da opazijo društveni tajniki pri poročilih glavnega tajnika kakšne pomanjkljivosti, naj to nemudoma naznanijo uradu glavnega tajnika, da se v prihodnje popravi.

NAZNANILO.

Cleveland, Ohio.

Članom dr. "Delavec" S. D. P. Z. naznanjam, da sem se preselil na 1125 E. 60. ulico.

Za vse društvene potrebe se obrnite na mene.

AUGUST OREL,

novi tajnik dr. "Delavec" št. 51.

Tehniški čudeži.

Da tehnika čimdaljebolj nadomešča človeško delo, je znano; zadnji čas pa je začela konkurirati s človeštvom že celo na poljih, kjer je treba samostojno misliti. Lokomotiva brez vodnika je najnovejši tak izum. Lokomotiva se ustavi na določenih točkah, gre zopet sama od sebe naprej in postoj, ako na tračnicah naleti na kakšno oviro, ali če proga ni prosta. Vse to dela električna moč, ki se pa uporablja v tem slučaju precej enostavno. Da se lokomotiva ustavi pred oviro, se zgodi na primer tako:

Mala električna lokomotiva za prevoz blaga nosi pred seboj nekoliko nad tračnicami precej dolg locen — liki tipikalne žuželke — ki se ob vsaki najmanjši oviri, tudi če mu pride človek ali žival na pot, skreči in tako stroju zapove: Stoj! Locen, ki je pritrjen na zaviti vmeti, se v takem slučaju dotakne s svojim zadnjim koncem odbijalne plošče ter s tem pretrga električni tok. Istodobno pa se spoji druga električna zveza ter nastane nov električen tok, ki stroj zavira, oziroma žene lokomotivo v nasprotni smeri. Torej zavora! Kakor hitro je ovira odstranjena, se locen zopet sam od sebe raztegne — s pomočjo spiralnega vzmeta — in gleda zopet veselo v svet, pazé na nove nevarnosti, vlak pa nadaljuje svojo zadržano pot. Pravijo, da so vsi ti aparati neverjetno občutljivi in da se lokomotiva ustavi pred najmanjšim sovražnikom.

Vkljub temu pa lokomotiva opravi pošteno precej dolgo delo. Če jo enkrat napolnijo s čudopolnim elektrijem, električno, ti teče deset kilometrov daleč. Vleče pa 10 do 16 vozov. Zlasti jo rabijo v temnih premostovnikih, kjer kakor krt, toda malo hitreje, rije po grozotnih predorih, pri čemer se je že toliko izobrazilo, da si razna predušna vratica odpira in zapira.

Toda to je še malenkost v primeru s poštnim uradnikom na vzmetih in kolesih, ki zdaj že precej časa opravljajo v Berlinu svojo službo na splošno zadovoljnost predstojnikov. Vrzi mu pisma ali dopisnice v žrelo, pa ti sam prilepi na nje potrebne poštne znamke, ti znamke in pisma, ki pa morajo biti enako velikega obsega, pošteno prešteje in naznani njih število, obenem pa tudi, koliko moraš plačati. Nikdar se še ni zmotil, ni treba, da bi ga kdo nadzoroval, ker je skrajno pošten, in kar je "najbolje", nikdar ne godrnja zaradi nove službene pragmatike, oziroma zavoljo draginje in prepičle plače. Živi pa samo od malih porcij elektrike.

Sicer so to vse popolnoma naravne reči, in se torej po pravici ne bi smele imenovati čudeži. Ali njih učinek je tako presenetljiv, da se lahko pravi: Čudovit je. Vsega tega še večerjati ni bilo. In vendar se upajo zagovorniki reakcije trditi, da ni napredka in razvoja, ampak da je vedno bilo, kakor je.

Prav ta močnogi napredek tehnike, ki boljbolj ippodiva človeško mehanično delo, pa prinaša s seboj tudi vprašanje: Kako dolgo bo mogel ta razvoj še prenašati sedanje oblike človeške družbe? Te nove metode dela so tako radikalno nove, da zahtevajo

tudi nove oblike. In hočeš ali nečeš se bo morala individualna kapitalistična družba umakniti kolektivno socialistični.

Idiotizem in njega zdravljenje.

Rus dr. Voronov je pred kratkim predaval v Zdravniški akademiji v Parizu, kako se da lečiti telesna nerazvitost otrok in idiotizem. Davno je znano, da je oboje bolezen, ki ima svoj potanek v nezadostnem delovanju izvestne žleze. Otroci s to hibo so na oči stari, zaspani, njih kretanje medle, s težavo govore, ne rastejo ter razumevajo malo ali slabo zunanje vtiske. Njih možgani so kakor obteženi, noče se jim delati. Izvlečki iz imenovane žleze pa izboljšajo njih stanje, ali kakor hitro se preneha z zdravljenjem, padejo v prejšnje stanje na veliko žalost svojih roditeljev. Stiriinastleten tak deček je prišel v Nici k dr. Voronovu, da bi ga ozdravil. Bilo je jasno, da bi ga bilo moči ozdraviti, ako bi se mu dal zdrav organ, v katerem je izvire njegove bolezni. Ali kje naj ga vzame? Dr. Voronov je predlagal dečkovim staršem, naj si da vsak izrezati del obrambne žleze in jo žrtvuje za zdravljenje sinova. Ali starši niso sprejeli zdravnikovega predloga. Tedaj je prišla dr. Voronovu v glavo srečna ali jako smela misel. B svojem laboratoriju je ne goval mlado opico iz rodu pavijanov. Dr. Voronov se je odločil, da ji vzame del rečne žleze in jo prenese na dečka. Operacija je izvršil v Nici v bolnici ob navzočnosti 17 zdravnikov. Ko so bili pri dečku odprli tisto mesto, kjer je obrambna žleza, so našli, da je bil nje levi in srednji del tenak, skoraj brezkrven trakeč. Del pavijanove žleze je zdravnik prišil bolniku in rano na koži zaprl. Prenesena žleza se je zrastle z dečkovo žlezo, začela je delovati, in bolnikovo stanje se je kmalu izboljšalo. Njegovo lice je naglo izgubilo rumeno barvo, nos in ustnice napihnjeno, oval oblika se je podaljšal, deček se je oživil, je začel burke unganjati in se šaliti. Vsi njegovi učitelji so trdili, da se njegova nadarjenost razvija rapidno. To je konstatiral tudi bordeauxski vseučiliščni profesor Hobbes, ki je vsakih štiriinast dni obiskoval dečka. Kakor duševno se je deček začel razvijati tudi telesno. — Francoski akademiki so iz najdbo ruskega zdravnika vzeli na znanje z burnim ploskanjem.

In zdaj naj nazadnjaški modrijani in nasprotniki razvojnega nauka še trdijo, da ni sorodstva med človekom in opico!

Medina dobi električno razsvetlavo.

Uradno izjavljajo, da je že položen temeljni kamen za električno centralo, ki bo razsvetljevala muslimansko "božjo pot" v Medini. V Medini se nahaja grob Mohamedov. Vse delo izvrše muslimani, ker je drugovercem prepovedan vstop v sveto mesto.

Prebivalstvo v Švici.

Iz Berna poročajo o rezultatu ljudskega štetja v Švici. Prebivalstva je v Švici 3.741.971 duš, to je za 326.528 več kot pred desetimi leti. Od teh je 1.509.792 katolikov, 2.108.690 protestantov, 19.033 židov in 46.397 pripadnikov raznih veroizpovedanj. Po narodnosti je 2.799.154 Nemcev, 796.242 Francozov, 301.325 Italijanov.

Nedeljski socialistični picnic v Riverview parku je namenjen volilni kampanji. Vsak socialist pride tja.

Misel socializma.

Kadar nanese med indiferentnimi ljudmi beseda na socializem, kar se zgodi pogosteje, nego bi človek mislil, se navadno od te ali ene strani pojavi vprašanje: Kaj pravzaprav hočejo socialisti? In če nalete taki ljudje na pravega socialista, zahtevajo od njega odgovor, jasen in točen odgovor z vsemi posameznostmi, o katerih se le more poročiti radovednost v razgretih glavah.

Ali vprašanje je zgrešeno, in kdor pričakuje odgovor nanj, dokazuje, da res nima pojma o socializmu. Zakaj v tistem pomenu, v katerem se besede navadno rabijo, se sploh ne more reči, da socializem nekaj hoče. Socializem ni terjatev, temveč raziskavanje in nauk. Socializem ne zahteva, da se imajo delovna sredstva izročiti človeški družbi v skupno last, temveč uči, da je drugačen izhod iz pekla, ki ga ustvarja kapitalizem, nemogoč in da se bo kolektivna, skupna last delovnih sredstev neizogibno uresničila. To pa prestvari vso podlago družbe, ki se mora na izpremenjeni podlagi povsem drugače organizirati kakor doslej. V glavnih potezah se tudi lahko dožene, kakšna bo nova organizacija, podrobnosti so pa vprašanje bodočih časov.

Ljudem, ki poznajo današnji dan in katerih spomin sega le v kratko dobo njihove mladosti, se zdi taka preuredba gorostasna, nemogoča, in zato menijo, da je izmišljena na papirju, zasanjana v lenih urah brez dela. Če bi bilo res tako, tedaj bi bila politična ideja mrtvo-rojeno dete. Zakaj gospodarske sile si ne dajo predpisovati potov, ker so močnejše od predpisov, in najlepše utopije so ostale praktično brez uspeha, ker niso bile zgrajene na trdnih tleh dejstev, ampak so izhajale iz pobožnih želja in vroče fantazije. Z nekaterimi so napravili praktične poizkuse; posamezniki so diprinašali v ta namen velikanske žrtve. Nekaj časa so take falanstere, kolonije, komunistične občine, živorarile, pa so propadle, ar ni sposobno za življenje, ne more živeti.

Tudi taki poizkusi so socializmu le snov za raziskavanje, za študij, kakor sploh vsi družabni pojavi. Niso mu pa cilj in namen.

Socializem hoče predvsem vedeti, kaj je človeška družba in kakšna je, kakšno je razmerje med njo in posameznikom, pa med njenimi posameznimi deli. Nadalje hoče dognati, na kakšen način je družba taka postala, kakršna je, iz česa se je razvila in kako se je razvila. Tukaj je glavno vprašanje, kateri činitelji določajo družabni razvoj. Če se znanstvenem raziskavanju posreči, da najde pravi odgovor na ta vprašanja, tedaj je mogoče dognati, kam vodi nadaljni razvoj. Proučevanje rezultata družabnih in razvojnih činiteljev pa je glavna naloga socializma.

Človeška družba je jako pisana, in pojavov njenega življenja je tako ogromno število, da se posamezniku lahko zmede pogled, ako hoče vjeti njeno celotno sliko. Kamor človek pogleda, povsod je boj. Tu so boji narodov, plemen, pasem, tam boj verskih družb; če se pogleda malo drugače, se zasačita moški in ženski spol v boju, državna oblika je predmet boja tukaj, okrog kulturnih posebnosti se sučejo boji tam. In raznim učenjakom je to zadostovalo, pa so izrekli svoje nauke: "Zgodovina človeštva je večni boj nasprotnih plemen." Drugi pa so učili: "Namen človeške družbe je zedinjenje človeške družbe, je zedinjenje v eni cerkvi". In tretji so zatrili: "Spolno vprašanje je vprašanje človeštva."

Za vsako tako trditev se lahko najde toliko primerov, da je naposled videti, kakor da bi bila dokazana. Pa vendar je tako označevanje zgodovine preveč površno. V vseh teh teorijah ni najti splošnega, za vse slučaje veljavnega načela. Če je kje dvoje narodov v boju, ima vendar vsak zase v svojem okvirju notranje boje, in borbe posameznih delov prvega naroda se v bistvu povsem enake borbam, ki se vrše v domačiji drugega. Neke nasprotja se opažajo povsod, nasprotja, ki so v svojem najglobljejšem značaju po vsem svetu enaka. To so nasprotja med gospodujočimi in podjarmljenimi, med vladajočimi in služničimi, nasprotja med posameznimi razredi človeške družbe. Zgodilo se je včas, da je bil cel narod podložen drugemu, ki ga je zaslužil: zlasti v starih dobah, ko so bile selitve plemen še nekaj navadnega, se je večkrat zgodilo, da je zmogovit rod potisnil premaganega v sužnost. Tedaj je med obema nastalo razredno razmerje, in bistveno je bilo razredno, ne pa narodno nasprotje. Za-

Kratka značilna vest iz Amsterdama pravi, da so pogajanja med Nemčijo in Avstrijo zaradi bodočega političnega razmerja Poljske prekinjena, ker so prišla na mrtvo točko. Obe vladi zahtevata namreč kontrolo nad bodočo avtonomno Poljsko. Zdelo bi se nam, da bi v Berlinu in na Dunaju lahko še počakali s takimi pogajanjmi, do tistega časa, ko se bo sklepal mir; zakaj o bodočnosti Poljske bo morda imel tudi še kdo drugi kaj reči, ne le Vilče in Tisza, po čigar pisčalki pleše Dunaj. Poročilo nam kaže, kako silno se motijo vsi tisti, ki mislijo, da se vodi ta vojna na katerikoli strani zaradi kakšne pravice zlasti pa zaradi narodnostne pravičnosti. Zmagati hočejo, in tisti, ki zmaga, hoče urediti razmere tako, kakor bo njemu prav, ne pa kakor zahteva pravica. Avtonomno Poljsko hočejo. To izgleda, kakor da se bojujejo za svobodo Poljakov. Ampak Nemčija in Avstrija hočeta dobiti to "avtonomno" Poljsko pod svojo kontrolo, in s tem so vsi upi v svobodo ubiti. Avtonomija pod tujo kontrolo je ironija. Če me ima kdo privezanega, je vse en hu-dič, naj pobarva vrv zeleno ali pa rumeno. Avtonomija, ki jo hočejo dati Poljakom, je avtonomija medveda, ki lahko pleše tako daleč naokrog, kolikor sega veriga; če bi pa malo predaleč zataneal, ga spomni obroč v nosu, s kakšnim vatlom se platno meri.

Brezlična depeša iz Berlina pravi, da je nemška vlada ukrenila konfiskacijo premoženja neke

kaj zgodilo se je tudi, da je zmogovito plemo sprejelo narodnost premaganega, ali si je prilastilo gospodstvo nad poraženim, kateremu je postalo po jeziku brat.

Važno pa je vprašanje, kaj je odločevalo v bojih, ki so od prvih začetkov človeške zgodovine vedno razsajali na zemlji, kjerkoli so prebivali ljudje. Tudi v tem se je včas izkušala čudna filozofija, pripisujoča zmogovitost zdaj višji kulturi, zdaj prirojeni hrabrosti, zdaj zopet dragocenejši veri. Enostavna resnica pa je ta, da je vedno zmagovala in še dandanes zmaguje višja sila.

Ta je pač lahko raznovrstna. Če se spopade dvoje golorokih ljudi, odločuje tista moč, ki jo prinaša borilec sam s seboj v svojih mišicah, v svojem tilniku, v svoji spretnosti in v svoji zvišnosti. Osebné prednosti pa se morajo takoj deloma umakniti, čim imata nasprotnika bojna sredstva v rokah. Mali David je premagal velikana Golijata, ker je bilo njegovo orožje uspešnejše od hrustove telesne moči.

Ali boj ni samo pretep na krvavem polju. V vsakdanjem takozvanem mirnem življenju je veliko več bojev kakor na vojnah, in ravno oni, navidezno mirni boji so neznansko bolj vplivali na razvoj človeške družbe, kakor vse krvave bitke.

Tudi v teh bojih je odločevalo boljše sredstvo. Že v najstarejših dobah so bili na boljšem oni, ki so znali kamen izpremeniti v orodje; človek pa se je povzpél še višje nad surovo prirodno življenje, ko je ukrotil živali in jih upregel v delo, jih porabil za sredstvo dela. In razvoj delovnih sredstev označuje in spremlja razvoj človeške družbe skozi vsa tisočletja. Ljudstvo, ki se je naučilo uporabljati bron, je bilo na boljšem kakor ono, ki se je posluževalo samo kamenitega orožja; železo je bilo še mnogo porabnejše in z njim se je človeštvo hitro dvignilo na višjo stopinjo; še bolj pa se je povzpelo življenje, ko je upreglo par in pozneje elektriko v svojo službo.

Popolnost delovnega sredstva je močan razvojni činitelj. Odločilno pa je v socialnem oziru, kdo je lastnik delovnega sredstva. Zakaj on je tudi gospodar dela in izdelkov, torej lastnik vseh onih sredstev, s katerimi lahko gospoduje.

Stroji in tovarne, jame in polja, železnice in parobrod, delovna sredstva v najširšem smislu, so dandanes kapitalistična last. Po vseh zakonih razvoja ni moglo priti drugače. Tako je postalo, kakor je nujno moralo postati. Vzporedno z razvojem dela in njegovih načinov so korakali vsi drugi razvojni elementi, duševni in gmotni; to je povzročilo, da ne bi bil mogel nihče drugi kakor kapitalist v gotovih razmerah prevzeti modernih delovnih sredstev v svojo last; s tem pa mu je moralo nujno pripasti gospodarstvo.

Kapitalizem je neizogibna stopnja v razvoju človeške družbe. Ali samo stopnja je; kakor vsaka druga, se bo morala tudi kapitalistična organizacija družbe umakniti novi. Odločil pa bo njen neizogibni poraz tisti boj, ki vihra, odkar je mogoče govoriti o družbi sploh: Odločil bo razredni boj, ki še nikdar ni bil tako jasen, tako razkinkan kakor v naših časih.

Interesi delavstva, ki se bojuje za svojo osvoboditev, so pravzaprav interesi človeštva. Boj proletariata je zgodovinska naloga in njegov cilj ne more biti nobena utopija, nobena fantazija, ampak le to, kar izhaja nujno iz razvoja samega. Proletariat je navsezadnje le orodje zgodovine, ki koraka po potih nujnosti. Socializem ne predpisuje delavstvu ciljev, temveč mu jih le razodeva. Socializem ne modruje, kakšni smotri bi se dali izumiti, da bi bili čim lepši, temveč le označuje pota, po katerih se najbolje pride do ciljev, ki so neizogibni, ker jih določajo neizpremenljivi zakoni razvoja.

Socialistična misel je stroga, neizprosna misel, ki se poraja iz trdih dejstev. Zato ne more poginiti, ne izginiti, ampak se mora nujno krepati, čimbolj se bistrjo razmere, čimbolj se jači spoznavanje dejstev in pravih nasprotij v družbi. Nekdaj je bila to misel posameznikov, ki so razumeli razvoj, njegove pogoje in njegovo pot. Čimdalje bolj pa postaja to misel delavskih množic, ogromne večine človeštva, nekdanj tako slabe, da je morala trpeti vsako sužnost, danes že toliko okrepčane, da se lahko bojuje, in vsak dan pridobivajoče toliko moči, da mora priti dan, ko zmaga.

ondotne plinarniške družbe, pri kateri je udeležen velik del angleškega kapitala.

Po londonskih poročilih je nemški zvezni svet dne 31. julija izdal naredbo, o kateri mislijo, da se tiče angleških interesov. Kancelarju je bilo s to naredbo dano pooblastilo, da ukrene konfiskacijo tistih podjetij, katerih kapital je v večjem delu v angleških rokah, ali pa ki se kontrolirajo ali vodijo iz Anglije.

Tako spremlja gospodarska vojna vojaško. Čuditi se pač ni kakim ukrepom; čuditi bi se bilo kvečjemu, da se ni to že prej zgodilo. Kakor je znano, je Anglija že davno ukazala likvidacijo nemških podjetij.

Iz New Yorka poročajo: Na temelju avtoritete enega prvih producentov streliva se lahko sodi, da niso zavezniki pred kratkim podali v Ameriki naročila na toliko in toliko nabojev ali na tako in tako množino topov, temveč na "vse, kar se more producirati". Ena prvih družb ima tako naročilo, da se ne more preklicati ali izpremeniti do marea 1917. Dasi se po tem času lahko izpremeni, je bilo dotični korporaciji vendar zagotovljeno, da se bo potrebovala neomejena produkcija do leta 1918. Z ozirom na ta naročila misli Velika Britanija najeti v Ameriki novo posojilo v znesku 250 milijonov dolarjev. — Po tem je soditi, da ne računajo zavezniki le s triletno, ampak z znatno daljšo vojno.

UBOGA ŽELEZNICA.

Po statistiki Ripleya je plačala železnica Illinois Central za svoja zemljišča 200.000 dolarjev. Leta 1900. so bila ta zemljišča vredna 34 milijonov dolarjev. Vsak vložen dolar se je železnici 169 krat pomnožil. Povrh tega vlečejo železniški baroni od vsakih vloženih 100 dolarjev na leto 74 dolarjev dividende.

Komisar Franklin K. Lane vprašuje: "Koliko je veljala železnica Burlington podjetnike? Kolkok znaša njena sedanja vrednost? Kako se je zvišala njena vrednost?" Odgovor je sledeči: Delo ma zvedenili in le na papirju vložen kapital znaša 258 milijonov po nizki cenniti znaša njena vrednost sedaj 530 milijonov. Za 150 milijonov dolarjev se je zvišala vrednost sedaj 530 milijonov. Za 150 milijonov dolarjev se je zvišala vrednost njenih zemljišč, in sicer ne da bi bili lastniki za to le z mezinem genili. Bilo je dovolj, da se je pomnožilo število prebivalstva z novimi priseljenci.

Komisar H. K. Smith, ki je služboval ob času Taftove vlade, pripoveduje, kako so prišla zemljišča z mineralnimi in lesnimi zakladi v vrednosti mongol milijard dolarjev v posest železniških družb, ki so jih dobile popolnoma zastoj. V svojem poročilu pravi: "Ne le da so se ustvarili ogromni šumski monopoli, ampak železnice so se polastile tudi ogromnih zemljišč, obsegaajočih velikanska mineralna bogastva. Železnica Southern Pacific ima v severni Californiji in v zapadnem Oregonu 4.318.000 akrov, skupaj z železnico Union Pacific pa kontrolira na milijone akrov po vsej deželi. Železnica Northern Pacific ima 3.017.000 akrov lesnih in na milijone akrov očiščenih zemljišč. Šume so povsod spojene z interesi železnice. Vsled tega kontrolirajo železnice vse prirodno bogastvo Zedinjenih držav in pripravijo lahko prebivalstvo v najnevarnejši položaj".

Premogarji in železničarska stavka.

Tajnik premogarske organizacije v Illinois, Duncan McDonald, je izjavil, da dobi predsednik Wilson, ako izbruhne generalna stavka na železnicah, v nekoliko urah petico 400.000 premogarjev, da naj prevzame vlada vse železnice Zedinjenih držav v svojo upravo in naj jih vodi tako dolgo, dokler ne bo spor poavnan. Mnogo tisoč premogarjev v državi Illinois je že podpisalo take petice, ki so gotove, da se odpošljejo v Washington. McDonald pravi, da so premogarji odvisni od železnice in bi prišli v slučaju železničarske stavke ob delo.

Kuriozni topovi.

Moderni topovi so zelo dovršeni stroji. Dandanes je že vsa evropska javnost informirana o modernih topovih. Prav gotovo pa ni znano vsem, da so bili časi, ko so v vojni uporabljali topove iz lesa, kož, da, celo iz ledu. Najzanimivejši in najdragocenejši topove ima neka indijska kenginja. Ti topovi so iz zlata. Iz teh do danes ni bil izstreljen niti en strel, čeprav je notranjščina iz najboljšega jekla. En zlat top je stal okoli dva milijona kron. Ti topovi so posvečeni in indijsko prebivalstvo prireja procesije, da jih more videti. — List "Schuss und Waffe" poroča, da so bili topovi izgotovljeni že tudi iz ledu in da so baje iz teh tudi streljali. Ruska carica Ana, ki je vladala leta 1730. — 1740., je dala napraviti štiri topove in dva močnarja iz ledu. Iz teh ledenih topov je bilo izstreljenih šest strel — in topovi niso popokali! Tibetaki vojaki, ki so se bojevali proti Angliji, so imeli topove iz kož, ki so bili v železnih obrocih. Razen topov iz kož so rabili v Aziji baje tudi lesene topove. Tako so na primer Kitajci pred nedavnim postavili v svojih trdnjavah lesene topove, da zmotijo svoje sovražnike. Na otoku Malta so malteški vitezi streljali iz topov, ki so jih izrtali iz skal. V luknje so nasipali smodnika in kose železa, pa streljali s njimi na sovražnika, ki se je po morju blizal skalnatemu otoku. V prvi polovici minulega stoletja so našli v indijskih pušcah Mehike topove in krogle iz gline. Izvali so iz XVI. stoletja, iz dobe, ko so vdrli Španci v Mehiko. Streljali iz njih pa najbrže niso.

Mislite na to, da se krajša čas do volitev. Dramite speče tovarise!

Socializem je sredstvo, ki ga človeštvo potrebuje za povišanje svoje kulture.

Socialistični kandidati govore v nedeljo na picnicu v Riverview.

DOPISI.

Pueblo, Colo.

Dne 12. septembra t. l. se vrše v drž. Colorado t. zv. primarne volitve (Primary election) Socialistična stranka pri teh volitvah nima svojih kandidatov, pač pa obe stari stranki, republikanska in demokratska. Torej bo boj med tema strankama, katera njih bo bolj zastopala privilegirane sloje v tej državi.

Delavcem in ljudem na splošno, ki se zavedajo svojega delavskega stanu in simpatizirajo z načeli in programom delavske, to je socialistične stranke, bi priporočal, naj pri omenjenih volitvah ostanejo doma in naj pustijo kapitalistom izbrati njihovih hlapcev za politične urade. V tej državi mora namreč vsaka stranka imeti gotove odstotke glasov oddanih za svoje kandidate pri prejšnjih volitvah, preden je opravljena, da postavi svoje kandidate; v drugem slučaju grede njeni kandidati na "ballot" pri splošnih volitvah potom peticije, katero mora podpisati najmanj 100 volilcev (registriranih) in kateri niso glasovali pri primarnih volitvah v okraju.

Torej sodrugi in somišljeniki, vzemite to na znanje, če želite da bodo pri prihodnjih jesenskih volitvah na kandidatski listi delavski socialistični kandidati.

Za podpise za omenjeno peticijo se pride do vas o pravem času.

Tajništvo Soc. Kluba št. 132.

Sunny Side, Utah.

Ni bilo še čitati doslej v nobenem slovenskem listu o resničnih razmerah delavstva, katere vlada je v zgoraj imenovanem mestu.

Prezivanje in izzivanje (za vsako malenkost si klican pred bossa ali superident na raport) slaba vaga in plača, končno pa smrtno ne varno delo mi je dalo povod, da hočem nekoliko opisati mesto in skrajno slabe razmere, katere obvladujejo tukajšnje delavstvo.

Ta naselbina je bila proglašena 15. aprila t. l. za mesto (town), to pa zato, ker je doslej Utah Fuel Co. premalo svojega blaga prodala, ker so dohajali svobodno vsakovrstni trgovci z različnim blagom in ga prodajali po nižji ceni kakor kompanija. Sedaj jim je pa zabranjeno. Delavci so sedaj primorani kupovati od kompanije svoje potrebščine; kompanija pa dviga sedaj ceno poljubno visoko; saj so tudi delavci volili za mesto, pa naj plačujejo svojo modrost.

Mesto Sunny Side res lepo zveni ali ono ni vredno tega imena. Bolj primerno bi se imenovalo dolina smeti in dima, ker se kadi tukaj kakor da bi Vezuv metal dim in lavo. Od spodnje zapadne strani kade koksove peči, od zgornje severne pa dimniki, katerih števil je štirinajst. Ulice in trotarji niso; tam kjer bi imeli biti, leže gnili železniški pragi, kosti, kamenje in blato; blodečemu po tej naravni lepoti — se Ti izpod črnosivega oblaka dima siplje pepelnasti prah in Te pokrije, da boš kmalu izgledal, kakor da si ometel dimnike.

Skoraj navpični skladi kamenja zapirajo imenovano mesto od dveh strani. Le ozka dolina se polagoma vije sem in tja proti severu; proti zapadu se pa svet hitreje odpira in se razprostira v prerijsko.

Pod temi skladi kamenja, ob vznožju teh visokih gora se nahajata dve prenovljeni plasti med katerima leži tretja kamnita plast, debela do dvajset čevljev in loči tako imenovani, zgornji in spodnji premog. Tu v te plasti premoga vodi prvi (št. I. vhod, ki drži vedno navzdol v silno globočino pod težo tega velikega gorvoja. Drugi vhod (št. II.) oddaljen je kakih štiristo korakov, vodi pa bolj po ravni v daljavo treh milj. V prvem rovu je spodnja premogova plast debela do dvanajst čevljev, zgornja je pa že večinoma pobrana. Na tej spodnji plasti so že navadni rovi izdelani na vse strani, le premogove stene se stoje ter drže silno težo teh velikanskih skladov kamenja med seboj. Te premogove stene podirata in nakladati je prisilila brezposelnost in beda proletarca, ki tvega tu svoje življenje. Delo na teh premogovih stenah je tako nevarno, da se delavec niti trenutka ne more misliti varnega. Vedno nekaj pričakuje in prisluškuje, ali silna teža skladov kamenja pritiska hitro kakor električni tok in povzroči, da odleti premog od vseh sten in navadno tudi kame-

nje od stropa. Čim je bil silnejši pritisk, tem strašnejše posledice. Ko se včasih po večurnem delu podstati delavce odklopije, in vzdigne je potolčen po vsem životu. Ima roko, nogo ali vlomljen križ, večkrat je pa tudi mrtev. Take grozne delavske tragedije se včasih odigravajo po večkrat na teden.

Pri takem nevarnem delu bi morda mislil kdo, da tvega delavec radi obilnega zaslužka svoje življenje, ali o dobrem zaslužku v Sunny Side ni več govora. Bilo je pred časom dosti dobrega zaslužka, ko so se lomilci nalogali oni premog, katerega so nakopali oni častni možje, ki so se bojevali za boljše delavske razmere; ali razkropili so se svobodno po vsej uniji, če niso mrtvi. Nekateri izmed izdajice pa še tam stoji in poljubuje kapitalistični bič, ki jih tepe. Ponosen je, ko se spomni, da je za svojo pasjo pokorsčino kompaniji, bil toliko srečen, da je prijel za morilno orožje proti delavstvu. Še pohvali se Ti: "Ob času coloredskega štrajka sem pa flinto nosil po kempu." Zaspalec! Tudi pozneje prišlih je nekoliko dobrih kompanijskih petoliznikov, dobrih katoličanov in vohunov. Zato jim pa vrže včasih superintendent kako ogledano kost v obliki kare, da smejo več naložiti, kakor drugi navadni trpinji. Ti so pravi vzor katoličanov. Le ti ne delajo ob nedeljah in praznikih, tem rajši malijo in hodijo k spovedi.

Ob času ustanovitve nekega naprednega društva je prišel na sejo neki vohun s svojim nosom njuhnet, po čem da diši to novo društvo, da bo vedel poročati na višje mesto. Ne ve se še, je li je bil poslan direktno od kompanije, ali se je hotel s tem superintendentu priliziti, da izdaja društveno delavsko gibanje?

Delavski odnosi tega ličnega mesta so zares taki, da prekašajo one žalostne delavske razmere, katere so ob času vladale v Calumetu in južnem Coloradu, razlika je bila le ta, da so kompanijski pretpačji tepli in streljali delavce, ko so se potegovali za boljše delavske pogoje; tu pa so mrtvi in vdani kakor najboljstri otroci svojemu očetu, pa so še tepeni na plačilni dan! Kadar je tukaj plačala, morajo delavci na povelje kompanijskih rabljev stopiti v vrsto in mirno stati več ur, če tudi v najstrožji zimi. Deputiji, oboroženi z najboljšimi repetirkami in obilo municijo okrog pasu, stoje ob obeh straneh, ter pazijo na vsako posamezno kretnjo delavca. Če bi se le kateri malo nagnil iz vrste, ga že pograbi kompanijski rabel in ga pretrese, da mu pokojne kosti in ga potisne v vrsto kakor vojaškega novineca. Če se pa spozabi, da stoji za korak na stran, ga pretepo deputiji kakor steglega psa, da bo pomnil vse življenje, kdaj da je imel par krvavo in smrtno nevarno zaslužnih tolarjev peče v Sunny Side!

To bi resnično vedel povedati Alek, Oger po narodnosti; on je bil pretepen od deputija v navzočnosti več kot osemdesetih mož, med katerimi je bilo tudi nekoliko Slovencev in Hrvatov očividcev.

Stal sem zadnji mož v vrsti, ko se je odigral navedeni prizor. Pretresel mi je vse kosti do mozga. Tu nisem mogel več obstati. Okrenil sem se nazaj in hitro odkorakal proti domu, preklinjajoč kompanijo in one zaslepane kreature, katere so ob času pomagale streti kompanijski delavsko unijo in tako zelo zaslužiti Sunnyside.

Stari delavci, ki morali biti roditelji mlajšega delavstva in mu kazati pot do boljših razmer; ali tukaj je ravno nasprotno. Oni strahujejo iz zgonom iz kempe, če slišijo kako pritožbo zaradi vage in plače, ter še povrh ubijajo v mlade glave kapitalistu pokorsčino in nekako disciplino. Radi tega se ni čuditi, ako je vsako leto leto slabše. Od tene nakopanega premoga se je vedno slabo plačalo, polovica pa ukradla. Ko je pa nastopil pred letom dni novi superintendent Wattel, so se pa kompanijski postje tako nategnili, da grabijo že čez polovico. Premog vendar ni slama. Če bi to veliko karo naložil slame in bi jo vagal na unijski vagi, bi bila slama nesrečno težja na njej, kakor pa sunnysidski premog. Sedanjí superintendent je prišel stare junake osrečavati od nekdaj iz južne Colorade in bi lahko tamkajšnje delavstvo prav dobro po-

znalo. Sliši se tudi, da ima za seboj prav žalosten spomin. Tudi svojega angelvarha je dobil od tam, nekega policemana po imenu Toker, ki je že pričel vršiti svoje junaško delo. O njem pripovedujejo kompanijski pomagači, da je bratranec glavnega kompanista, da je zato sem poslan, da delavcem pravice deli. Da, že deli kompanijske pravice, kakor jih je podelil Aleku pri plači; tako jih bo še mnogim drugim!

Poročevalec B.

Stranka

TAJNIKOM JUGOSL. SOCIAL. KLUBOV NA ZNANJE.

V kratkem dobe klubi glasovnice za glasovanje o strankini platformi in programu in za glasovanje o odpoklicu sodr. Bergerja kot člana eksekutive.

Tajniki naj vrnejo glasovnice v kraj, odkoder so bile poslane, v času, ki je naznačen na glasovnici. Na glavni stan ni pošiljati glasovnic.

Tajništvo J. S. Z.

Važno za jugosl. socialistične klube v državi Ohio.

Klubi v državi Ohio, ki še nimajo charterja, naj to takoj naznajo tajništvu, zato da jim ga izposluje. Charter mora biti izdan po okrajni ali okrožni — v drugem slučaju po državni organizaciji. Kjer ne obstoji okrajna ali okrožna (County) organizacija, izdaje charter klubom državnega organizacija. Kofiker je znano tajništvu, nekateri klubi še nimajo Charterja, zato je potrebno, da se store koraki, da ga dobé. Gl. tajnik bo to izvršil, čim dobi od dotičnih klubov obvestilo.

Tajništvo J. S. Z.

Tajnikom J. S. Z. na znanje.

Ker je v nekaterih državah že v praksi, da dajejo naši klubi pristopnice ne le zvezi, ampak tudi County organizaciji — to je na pr. v državi Illinois in Ohio — je prišel gl. odbor J. S. Z. do zaključka, da se pristopnice v bodoče ne pošiljajo več zveznemu tajništvu, ampak ostanejo v varstvu kluba, kamor član spada.

Zveza izdaja sicer tudi v bodoče pristopnice in jih na zahtevo pošilja klubom, kakor doslej; sprememba je torej le v tem, da hrani pristopnice, potem ko jo kandidat podpiše, klub in ne tajništvo zveze. Kadar se ustanavlja nov klub, je pa naravno treba poslati gl. tajniku imena novopristopivših članov na posebni listini da more na podlagi dotičnih imen zahtevati od državnih organizacij charter.

Tajniki so prošeni, naj vzamejo to na znanje in se v tem smislu v bodoče ravnaajo.

Tajništvo J. S. Z.

Nedeljski picnic mora biti demonstracija zavednega chicaškega delavstva.

Chicago, Ill.

Jugoslovanski socialistični klub št. 1. v Chicagu priredi na zahvalni dan (Thanksgiving Day), 30. novembra, svojo jesensko zabavo. Ker se hoče klub potruditi da poda slovenskemu občinstvu v Chicagu zopet čim boljši spored prosi ostale slovenske organizacije in bratske klube v Chicagu, naj ne prirejajo svojih veselje ta dan.

Filip Godina, tajnik.

Glencoe, Ohio.

VABILO!

Vsem sodrugom in delavcem se naznanja, da priredi Socialist Party v Belmont, Co. velik shod dne 3. septembra od dveh popoldan v Bellaire, Ohio v Elk Grand Treatre.

Na tem shodu bo govoril socialistični kandidat za predsednika sodrug Allan Benson. Vsi delavci ste vabljeni, da se udeležite tega važnega shoda, da se slišite besede socialističnega kandidata. Torej naj nikdo ne izostane.

S socialističnim pozdravom Louis, Britz, organizator kluba št. 2.

Steubenville, O.

Sodrugi!

V nedeljo, 3. septembra ob 2. popoldne priredi tukajšnje Jugoslovansko socialistično udruženje št. 141

javen shod,

na katerem govori sodrug Ethin Kristan iz Chicage. Ker so redke prilike, da pride sem govornik od zunaj, upamo, da porabijo vsi tukajšnji Jugoslavlani priliko in pridejo na shod, da slišijo socialistične besede. Vsem sodrugom priporočamo, naj pridno poagitrirajo, da bo udeležba čim večja.

S soc. pozdravom Jugosl. soc. udr. br. 141.

Chicago, Ill.

V nedeljo 3. septembra priredi socialistična stranka velik piknik kot del letošnje volilne kampanje v Riverview parku. Ob pol štirih popoldne nastopi kot govornik Daniel W. Hoan, socialistični župan mesta Milwaukee. Govoril bo tudi Seymour Stedman, socialistični kandidat za gubernerja, in Wm. A. Cunnea, soc. kandidat za državnega pravnika. Rojaki v Chicagi in okolici so vabljeni, da posetijo ta piknik v obilnem številu.

F. Godina.

Milwaukee, Wis.

Jugosl. soc. udruženje št. 9 v Milwaukee priredi v nedeljo, 3. septembra svoj pienie v Taskas Grove. Tja se pride z Woodlawn ali z Burham—West Allis karo, ki se vzame na Reed St. Vstopnina 10c. Ženske in otroci izpod 12 let prosti.

Za zabavni odbor,

Thos. Stepich.

Kdor še ni slišal socialističnega župana iz Milwaukee, sodruga Hoana, naj pride v nedeljo na picnic v Riverview. Tam ga bo slišal.

Nervozni ljudje

nam bodo hvalašni, ako jim naznamo, da se jim bo zdravje čudovito zboljšalo in živčevje okrepi — ako uživajo

SEVERA'S NERVOTON

(Severov Nervoton) takoj na prvi prikaz živčne neprilike. To zdravilo je bilo že popolnoma preiskušeno ter je izkazalo svojo vrednost pri zdravljenju živčnih nepravil. Donaša hitro olajšbo v slučajih

DUŠEVNE POTRTOSTI, NESPEČNOSTI ALI INSOMNIJE, ŽIVČNE ONEMOGOSTI, HISTERIJE ALI NERVOZNOSTI.

Cena \$1.00

Pišite po naš cirkular: "SEVEROV NERVOTON. — Kdaj in kako ga rabiti. Razpošiljamo ga zastoj.

Severovi pripravki so napredni v lekarnah vsepovsod. Zahtevajte Severova Zdravila. Omenite imo Severa ter se s tem obravate nadomestitev. Ako ne morete dobiti Severove Pripravke v vaši okolici, naročite jih od nas. Naslovite

W. F. SEVERA CO., Cedar Rapids, Iowa.

Izvirno potrdilo

(ORIGINAL RECEIPT)

ki nam ga pošlje poštni urad iz starega kraja, pričra vsakemu, da je denar poslan naslovniku, bil izplačan. Potrdilo je podpisano od osebe, ki ste ji poslali denar in ko ga mi dobimo sem, ga hranimo za to, da se lahko vsak pošiljalec sam prepriča o prejemu poslane vsote.

Cene po dnevnem kurzu.

ZA DENAR JAMČIMO V VSAKEM SLUČAJU!

Prebitek, Glavnica in Hranilne vloge \$6,000,000.00.

Pišite nam v vašem materinskem jeziku na

KASPAR STATE BANK

1900 BLUE ISLAND AVENUE, CHICAGO, ILLINOIS.

ZA IZOBRAZBO.

Razširite svoje znanje! Poučite se o socializmu! Razvedrite si duha! "Proletarec" ima v svoji književni zalogi sledeče knjige in brošure. Pošljite naročilo še danes:

Maksim Gorki: Mati, mehka verba	\$1.00
Upton Sinclair (poslov. Jos. Zavertnik in Iv. Kaker): Džungel. Povest iz čičaških klavnic	.75
Enrico Ferri: Socializem in moderna veda	.50
Proletariat	.10
Ethin Kristan: Nevarni socializem	.10
Kdo uničuje proizvajanje v malem	.10
Socializem	.10
Socialistična knjižnica, 2 zvezka in "Naša bogatstva"	.10
Kapitalistični razred	.10
Vojna in socialna demokracija	.15
Prof. Wurmund (poslov. A. Kristan): Katoliško svetovno naziranje in svobodna znanost	.25
O konsumnih družtvih	.10
Združna prodajalna ali konsum	.05
Kako je lep vojaški stan. (Poljudne zbirke "Več luči!" 6. smotč.)	.10
Katoliška cerkev in socializem	.10
Spoved papeža Aleksandra	.10
Francija in drugo	.25

Vse te knjige in brošure pošljemo poštne prosto.

PROLETAREC

4008 W. 31st St.

CHICAGO, ILLINOIS.

VABILO NA PIKNIK

Člani in prijatelji zadruge pozor!!!

Slovenska zadružna zveza v Conemaugh, Pa.

priredi

v soboto dne 2. septembra piknik v dvorani sv. Alojzija, Conemaugh, Pa.

Piknik se vrši z namenom, da pridejo člani in prijatelji zadružnega gibanja bolj skupaj, da ne moremo o vsej ideji bolj obširno pogovoriti.

VSTOPNINA ZA MOŠKE \$1.00.

DAME PROSTE.

ODBOR.

PETLETNICA

združena s veliko ljudsko veselico

priredi

"Zveza Slov. Izob. Doma"

NA FRANKLINU, PA.,

dne četrtega septembra, 1916

Program veselice je sledeči: Zvečer igra Slovenska godba iz Moxham, pozneje pa tamburaški zbor. — Toraj dosti zabave za mladino.

Ujzdno se vabi cenjeno občinstvo iz Johnstownske okolice, da se udeležijo veselice kulturnega društva, kot spomin njegovega petletnega obstanka.

Za pijačo in prigrizek bode skrbel zato izvoljeni veselilni odsek.

Odbor Z. S. I. D.

Društvo Jutranja Zora, št. 54,

V GLENCOE, OHIO

priredi na

4. septembra t. l. veliko slavnost desetletnice njenega obstanka

z sledečim sporedom:

1. Sprejemanje družih društev in občinstva (ob 6 in pol uri popoldne).
2. Točno ob 2. uri popoldne pozdravi predsednik navzoča društva, člane in drugo občinstvo v prenovljeni dvorani.
3. Poroča tajnik o društvenem stanju.
4. Poroča blaginjak o stanju društva od leta 1906 do 1916.
5. Nastopi sodrug E. Kristan, urednik "Proletarea" iz Chicage. Poroča o jugoslovanskem delavstvu in pomenu njih organizacije, v slovenskem in hrvatskem jeziku.
6. Svobodni govori družih govornikov.
7. Prostna zabava in ples.

Slovenec in Hrvatje v vshodnjem Ohio, kakor Maynard, Wheeling-Creek, Bellaire, Neffa in drugi v tej okolici, ste naproseni in vabljeni, da se desetletne slavnosti udeležite, ter slišite dobrega govornika. Vstopnina za moške je: 50c (za plesno veselico). Ženske vstopnine proste.

ODBOR.

Soc. klubi so pooblašteni

nabirati oglase za

A. D. KOLEDAR ZA LETO 1917

Prošeni so, da se potrudijo pridobiti kolikor mogoče oglasov in jih pošlejo upravnistvu do 31. avgusta. Kasneje poslani oglasi se neupoštevajo. Uprava Koledarja.

Po svetu.

Britanska svetopisemska družba v Londonu ima "vzvišeno" nalogo, da razširja sveto pismo, kjer le more. Rada ga prodaja; kjer ga ne more razpečavati za denar, ga oddaja brezplačno. V ta namen ima velikansko organizacijo za nabiranje denarja, katerega tudi njej ne pošiljajo iz nebes. Leta 1812 je družba razdala skoraj osem milijon svojih knjig, med temi čez en milijon sv. pisma novega zakona in blizu 5 milijonov posameznih delov biblije. — Odkar je vojna, je dosegla rekord. Od začetka te krvave igre do 1. januarja 1916. je razpečala 17.635.000 svetih pisem. Od tega so dobile čete na bojiščih blizu deset in pol milijonov, črne in drugi pomožni narodi pa čez šest milijonov. Vsega skupaj je razdala družba do novega leta 275 milijonov svetih pisem, oziroma njega posameznih delov.

Kakor je znano, je sveto pismo knjiga, katero je baje diktil sam Bog. Ona obsega "božje razodetje". Našim trdim buticam se to sicer ne zdi prav verjetno, zakaj Bog je moral menda že davno vedeti tiste prirodoslovne resnice, ki jih ljudje vsaj deloma danes poznajo. In ker se o Bogu ne more misliti, da je lažnik, bi bilo nerazumljivo, kako so prišle najgorostnejše prirodoslovne nesrečnice v knjigo, če jo je Bog sam narekoval. Razumljivo pa je, če so jo po svoji glavi pisali ljudje, ki takrat še niso mogli vedeti kaj odkrijejo poznejša stoletja. Sploh je v takozvanem svetem pismu mnogo nebožanskega, ali prav človeškega.

Toda naj bo tako ali tako: svetemu pismu pripisujejo svet značaj in mogočen vpliv na ljudi. 275 milijonov te knjige je razdelila le londonska družba. In velikanski vpliv tega velikanskega razpečavanja take svete knjige se zreali v — evropski vojni.

Poročali smo že o velikem uspehu, ki so ga dosegli finski socialisti pri volitvah v svoj deželni zbor. Sedaj je znano tudi število glasov, ki je oddalo na posamezne stranke. Dobili so socialisti 286.792, starofinci 109.796, Švedi 72.834, mladofinci 67.664, agrarci 48.953, krščanski socialci 11.042 glasov. Od leta 1907. je število socialističnih glasov poskočilo od 37 na 42,9 odstotkov, število krščansko-socialnih pa od 1,3 na 1,9 odstotkov. Glasovi vseh ostalih strank so padli: Medtem ko so socialisti že sedaj najmočnejša stranka na Finskem, se očitno s hitrimi koraki približujejo absolutni večini v deželi.

Tudi finski sodrugi so morali z malim začetki, in če bi bili njihovi pristaši govorili kakor marksiteri Slovencev v Ameriki, da "socialisti zdaj itak še ne morejo zmagati", ne bi bili nikdar dosegli svoje sedanje moči.

Neki Cornelius Lehane iz Corka na Irskem je na shodu v Cincinnati, O., dne 25. avgusta dejal, da izbruhne v najkrajšem času nova revolucija na Irskem.

Londonski "Daily Telegraph" poroča iz Petrograda, da objavi ruska vlada v najkrajšem času definitivno razglasila oziroma na avtonomijo Poljske, ker hoče preprečiti, da bi Nemčija in Avstrija prej izdali tak razglas.

Rusija je obljubovala Poljakom avtonomijo že ob začetku vojne. Ta obljuba je ostala do današnjega dne obljuba, in dasi se en del Poljakov z največjo poztvornostjo bojuje v ruskih vrstah, vendar se ne vedo, kaj smejo pričakovati, ako zmagata Rusija. Obotavljanje ruske vlade je dalo Nemčiji in Avstriji priliko, da se prilizujeta Poljakom kot osvoboditeljci; tudi iz Berlina in z Dunaja niso dobili Poljaki nič gotovega, ali s praznimi frazami ruske vlade lahko opravičujeta svoje prazne fraze. Ne glede na splošno nepoštenost tega zavlačanja je dosegla Rusija s svojo neodkritosrčnostjo tudi nekaj, kar ji je danes gotovo že zelo žal. Veliko število poljskih prostovoljcev se namreč bojuje v nemških in avstrijskih vrstah, kar se najbrže ne bi bilo zgodilo, ako bi bila Rusija namesto papirnatih obljub takoj dala svojim Poljakom resnično avtonomijo. Toda carska vlada se zelo težko loči od nasilstva in absolutizma, in po vseh dosedanjih izkušnjah ne bodo Poljaki niti njeni sedanji obljubi verjeli, dokler ne bo avtonomija uresničena in zagotovljena.

O Rumuniji se poroča, da šteje njena armada čez pol milijona mož in da lahko postavi še okrog 250.000 mož rezerve. Natančno se ne more računati. V sedanji vojni se je izkazalo, da je bilo mnogo številnih napačnih. Največja vrednost rumunskega sodelovanja je za zaveznike prvič v tem, da morata Nemčija in Avstrija razširiti bojno fronto, vsled česar postane črta redkejša in pride premoč nasprotnikov lože do veljave, drugič pa v tem, da korakajo ruske čete sedaj lahko čez rumunsko tla, bodisi za prodiranje na Ogrsko ali pa na Balkan.

Ali se je veseliti, da je Rumunija sedaj aktivna bojevnica?

S socialističnega stališča je stvar pač precej enostavna. Klanja bo sedaj še nekoliko več, nego

ga je bilo doslej. Edino, kar malce odvaga zlo, je to, da se utegne vojna nekoliko skrajšati.

Toda vprašajmo, kako je s slovanskega stališča. Na to bi morali pravzaprav odgovoriti naši hejslovani. Ali oni so tekom vojne že tako znešali svoje pojme, da so danes veliko bolj "zavezniki" kakor Slovani. Oni se seveda veselo, da pleše se da tudi Rumunija krvavi ples, kajti zavezniki so sedaj močnejši. V visokodiplomatičnih iluzijah, v katerih sedaj plavajo "osvoboditelji slovanskega" so popolnoma prezrli, da je Rumunija že v blakanski vojni pograbila kos slovanskega ozemlja in da bo tudi sedaj s slastjo pogoltnila nekoliko bolgarskih mest in vasi, če bo le mogla. Ne vemo, kako nam bodo veleslovani razlagali, da je tudi to v interesu slovanstva. Najbrže nam bodo zopet zagodli, da so Bolgari "izdajalec" in da morajo biti zato "kaznovani". Mi nismo nikdar jemali slovanstva v zakup kakor oni, toda zdi se nam vendar, da kaznuje človek samega sebe, ako si odreže par prstov. Ko so Bolgari po drugi balkanski vojni izgubili Silistrio s širokim pasom do Črnega morja, ko so morali Odrin vrniti Turčiji, ko so morali ne le Solun, ampak tudi Kavalo oddati Grkom, je bila to pravzaprav vendar izguba za slovanstvo. In če bodo sedaj Bolgari zopet kaj izgubili, bo slovanstvo še bolj skrajeno. Ampak naših veleslovov to ne ženi. Kdor se ne bo veselil, če bodo Bolgari tepeni, bo "izgubljen sin slovanskega".

Rumunija je navedla tri vzroke za svoj vstop v vojno: 1. Rumunsko prebivalstvo je izpostavljeno nevarnosti vojne in napadu od Avstro-Ogrske. 2. Intervencija Rumunije skrajša vojno. 3. Rumunija je sklenila združiti svojo usodo z zavezniški, ker morajo le oni garantirati njeno narodno edinstvo.

Slava diplomatskemu jeziku, ki zna hinavščino zaviti v tako navidezno poštenost!

Ko so v Rimu izvedeli, da je Rumunija napovedala Avstriji vojno, so priredili časopisi posebne izdaje, množica je uprizorila velike demonstracije in pred rumunskim poslanstvom so bile velike ovacije. Več ur so se razlegali po mestu "eviva"-klici za Rumunijo. In menda ni prišlo nikomur na misel, da je enkrat prav malo manjkalo, pa bi se bila ista Rumunija pridružila nasprotnikom Italije.

Berlinska "Post" je iznašla novo ženialno sredstvo, da premaga Nemčija zaveznike. Načrt je zelo enostaven. Nemčija naj kupi vso pšenico v Ameriki in naj na ta način izstrada zaveznike. — Salm bi bila precej draga. Nemčija seveda tudi ne bi mogla dobiti kupljenega žita. "Vorwaerts" pravi, da je načrt fantastičen in da ne bi bili stroški v nobenem razmerju z malenkostnim uspehom.

Iz Berna v Švici poročajo: "Deputacija avstrijskih in nemških diplomatov je zadnji teden obiskala desetletnega grofa Stefana Tarnowskega v njegovem letnem bivališču v švicarskih Alpah, da bi se prepričala o njegovi sposobnosti za — poljski prestol. Pravijo, da je bila odkladanja razglasitve poljske neodvisnosti kriva težava, da se najde primeren kralj. Diplomate je osebnost mladega grofa zelo presenetila in če ne bo njegovo slabotno zdravje tega oviralo, ima upanje, da postane poljski kralj. Njegovi pradedje so čez tisoč let stolovali v Kielceh."

Če ni to raca, kakršnih prihaja mnogo iz Švice, kjer se je od začetka vojne naselila cela jata senzacionalističnih žurnalistov, tedaj je vest zelo značilna. Niti branjeveka v Kurjivani ne bo verjela, da je Viljemovec in Francozevevec princip "legitimite" tako pri srečanju ali pa da tako spoštujejo nacionalne občutke Poljakov, da jim iščejo vladarja baš iz "kraljevske poljske krvi." Princ Wied pač nima nobene kaplje arnavtske krvi v svojih žilah, pa so ga vendar dali Arbansom za "mbreta". Sploh so po Balkanu kar sejali vladarje, ki niso bili ne Slovani, ne Rumuni, ne Grki. Trednost grofca Tarnowskega torej tudi ne bo v tem, da je Poljak, ampak da je — deset let star.

Ni dvoma, da bi bil tak vladar na poljskem prestolu zelo primeren za — Avstrijo in Nemčijo. Treba bi bilo le nekoliko denarja za podkupovanje nekaterih političarjev, pa bi kraljiček v Varšavi plesal, kakor bi v Berlinu godli. Za Poljsko bi se pa le v nekoliko izpremenjeni obliki ponovila zgodovina pred njeno delitvijo.

Vpraša se le, če ne iščejo avstro-nemški diplomate nekoliko prezgodaj kralja. Nevesele izkušnje prvega in zadnjega albanskega kneza iz hohenzollernskega rodu niso baš povzbudljive.

V nedeljo je Italija napovedala vojno Nemčiji. Na faktičnem položaju ne izpremeni ta napoved nič: bilo je pravzaprav le smešno, da sta živeli Italija in Nemčija še vedno oficijelno "v miru".

Turška literatura.

Od mladoturške revolucije, ki je odstranila sultana Abdula Hamida, se je zanimanje za Turke, ki je bilo dotlej izključno le politično, in sicer grabežljivo politično, po Evropi povzdignilo. In polagoma se je razširilo spoznanje, da vendar tudi Turki niso taki divjaki, kakor so si zamišljali Evropejci, tudi tisti, ki so bili sami v marsičem podobni "divjakom".

Tudi Turki imajo svojo staro literaturo, ki je pa večinoma pravzaprav arabska. Zakaj arabsčina je takorekoč klasični jezik mohamedanskega sveta in ne le vsak mudi in hodja, ampak vsak turški izobraženec sploh ga je moral znati. Starejša literatura Turkov je bila od zapadne zelo raz-

lična. Odkar je pa Abdul Hamidovo zatiranje vsega politično sumljivega prisililo nečiste Turke, da so zapustili deželo in si poiskali zavetišče na zapadu, zlasti v Parizu, si je za evropski vpliv izkrčil pot tudi v turško literaturo, in sedaj imajo Turki tudi kakor Evropa svoje moderne struje, proti katerim je mohamedanstvo še bolj slabotno, kakor proti — reformam v Mali Aziji. V Carigradu izhajajo v turškem jeziku romani in novole, spisane popolnoma v zapadnem duhu. Turški literati so skoro izključno učenci Francozov. Turški zvezdi prve vrste sta pisateljici, hčerki višjih uradnikov. Fatima-Ali-Hanuma, hči Dževrat-paševa, ki posnema žensko prvobornost Sandovala, piše

romantične in lirčne stvari ter se bojuje za žensko emancipacijo, za kar je treba na Turškem pač več smelosti in poguma, kakor pa na zapadu. Ne-džar-Ilanuma, hčerka Osman-paševa, je pesnica po vzoru Musseta in Lafontaine. Tretja zvezda je pesnik Te-fih-fikrat, ki piše pesni brez rim in tudi zelo posnema Francoze. Zadržje čase so bila nekatera turška dela prevedena v francoščino, in tako so tudi širši krogi lahko spoznali, da se najdejo med Turki tudi znatni literarni talenti.

Činbolj strašijo naši nasprotniki ljudi pred socializmom, češ da razdira dom in vero, tembolj se množi število brezdomovcev in — brezvercev.

Pri avtomobilski dirki v Kalamazoo, Mich., sta bili dve osebi bitji, osem pa ranjenih. V Chicagu ubijajo avtomobili ljudi kar množično.

Najboljše agitatorično sredstvo za jesenske volitve je socialističen časopis. Razširjajte Proletarca!

Nov naročnik na Proletarca postane nov bojevnik za osvoboditev delavstva.

Pozor rojaki! Iščem svojega prijatelja Franka Mlekuš, doma iz Koritnice pri Boveu na Primorskem. Odsel je v Ameriko leta 1901. iz Hamborna v Nemčiji. Od takrat nisem ga več videl. Znano mi je, da se nahaja nekje v Illinois, okrožju Springfield. Prosim cenjene rojake ako kateri ve za njegov naslov, naj mi ga pošlje, ali naj se mi pa sam javi ako še koj upošteva staro prijateljstvo. Frank Čopi, box 137, Glencoe, Ohio.

ROJAKOM NA ZNANJE.

Cenjenim rojakom v Chicagu, Waukeganu, Kenoshi in Milwaukee naznanjam, da sem prevzel dobroznano gostilno Jazbec in Omahne, bivši Martin Polokarjev Place, na 1625 S. Racine Ave., ter se jim priporočam za ožjen obisk. Točil bodem najzibornejša pijača ter vsakemu kar najbolje postregel.

JOE PITT

Jos. Pungertič ali po domače Skut 1625 S. Racine Ave., Chicago, Ill. Telephone Canal 3014

Central Hotel

Conemaugh, Pa.

Fred. Mosebarger, LASTNIK.

Ema najboljših socialističnih revij v angleškem jeziku v Ameriki je: "INTERNATIONAL SOCIALIST REVIEW." — Izhaja mesečno in stane \$1.00 na leto. — Naslov: Int. Soc. Review, 341 N Ohio St., Chicago, Ill.

Ako želiš čitati najnovejšo in dobre novice, potem se naroči na "Milwaukee Leader" največji socialistični dnevnik vzhodno od mesta New York. Stane 25c na mesec. Milwaukee, Wis.

Moderno urejena gostilna VILLAGE INN s prostranim vrtom za izlete MARTIN POTOKAR, Ogden Ave., blizu cestno železniške postaje, Lyons, Ill. Telefonska števil.: 224 m.

Dr. Richter's Pain Expeller
za revmatične bolečine, za bolečine otrplosti sklepov in mišic.
Pravi se dobi le zavrtku, kot vna kaže ta slika. Vzemite ga, ako nima na zavrtku naše tržne znamke s Sldro.
25 in 50 centov vseh lekarnah, a pa naročite si na ravnanje od
F. Ad. Richter & Co
74-80 Washington Street,
New York, N. Y.

CARL STROVER

Attorney at Law

Zastopa na vseh sodiščih. Specialist za tožbe v odškodninskih zadevah. St. sobe 1006
133 W. WASHINGTON STREET CHICAGO, ILL. Telefon: Main 3966

Dr. W. C. Ohlendorf, M. D. Zdravnik za notranje bolezni in ranocelniki.

Zdravniška preiskava brezplačno — plačati je le zdravila 1924 Blue Island Ave., Chicago. Ureduje od 1 do 3 popl.; od 7 do 9 zvečer. Izven Chicaga tišči bolniki naj pišejo slovensko.

MODERNA KNIGOVESNICA Okusno, hitro in zpešno delo za privatnike in društva. Sprejemo naročila tudi izven mesta. Imamo moderne stroje. Nizke cene in poštena postrežba.

BRATJE HOLAN, 1633 Blue Island Ave., (Adler.) Chicago, Ill.

James F. Stepina, predsednik.
Christian R. Walleck, I. podpreda.
Emanuel Beranek, II. podpreda.
Adolf J. Krasa, blagajnik.

Ravnateljski odbor
Michael Zimmer, načelnik
Emanuel Beranek
Dr. Anton Blankin
John Purik
A. V. Geering
John C. Krasa
Ernest Kunde
James F. Stepina
C. R. Walleck

Ameriška Državna Banka

1825-27 Blue Island Avenue, blizu 18-ste ulice, CHICAGO, ILL.

Glavnica in prebitok . . . \$500,000.00

ODPRTO: Pondeljek in v četrtek do 8½ zvečer vse druge dneve pa do 5½ popoldan

Pošiljamo denar v stari kraj brzo in točno.

POZOR!

Zaradi nepričakovane naglega dvigovanja in nestalnosti kronske vrednosti, nemogoče je določiti stalno ceno, ali vse naše cene bodo računane po najnižjem dnevnem kurzu. Uprašajte ali pišite po cene.

Obsežnj denarni premet in nizke cene. Vse pošiljatve garantirane.

Direktna zveza s Prvo Hrvatsko hranilnico in posojilnico v Zagrebu in njenimi podružnicami.

Pošiljamo denar vojnim vjetnikom v Srbijo, Rusijo, Angleško in Francosko.

Govorimo vse slovanske jezike.

Naivečia slovanska tiskarna v Ameriki je

Narodna Tiskarna

2146-50 Blue Island Avenue, Chicago, Ill.

Mi tiskamo v Slovenskem, Hrvaškem, Slovaškem, Češkem Poljskem, kakor tudi v Angleškem in Nemškem jeziku. Naša posebnost so tiskovine za društvo in trgovce. "PROLETAREC" se tiska v naši tiskarni

KADAR potrebujete društvene potrebnice kot zastave, kape, regalice, uniforme, pečate in vse drugo obrnite se na svojega rojaka

F. KERŽE CO.,

2711 South Millard Avenue, CHICAGO, ILL.

Cenike prejmete zaostoj.

Vse delo garantirano.

Edini slovenski pogrebnik

MARTIN BARETINČIČ

324 BROAD STREET Tel. 1475 JOHNSTOWN, PA.

NOVA IZBIRA, NOVE CENE!

Slovenskih grafofonskih ploč imam v zalogi le še par sto. Naročite, dokler ni prepozno! Tudi nekaj zlatnine še imam. Požurite se, dokler mi zaloga ne poide!

Anton J. Terbovec, P. O. Box 1 Cicero, Ill.

LOUIS RABSEI

moderno urejen salun

NA 460 GRAND AVE., KENOSHA, WIS. Telephone 1199

SLOVENC!

pristopajte k

SLOVENSKI NARODNI PODPORN JEDNOTI

Zavarujete se lahko za \$1.00, \$2.00 ali \$3.00 dnevne bolniške podpore in za \$150, \$600, \$1000 ali \$1500 posmrtnine.

Pišite za pojasnila glede ustanovitve novih društev gl. tajniku Johnu Verderbaru, 2078 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

Boj za življenje.

V lekarnah

Cena \$1.00

Boj za življenje, ostrejši vsak dan, je škodljiv, ako ne pogubonosni, mnogim ljudem, ki pojabijo nase, postanejo brebržni in zanemarijo svoje telo in zdravje. Posledica takega življenja je, da je človek popolnoma izčrpan. Temu potem sledijo nerednosti prebavljanja, duševna potrtost in fizična onemoglost. Človek v takem položaju si mora takoj pomagati in pravilno je, da brez odloga uživa

TRINERJEVO AMERIŠKO ZDRAVILNO GRENKO VINO.

To sredstvo spravi v prvi tir in gibanje prebavilne organe, ki opesajo vsled prenapetega dela ali iz drugih razlogov, z rednim čiščenjem nečistoče iz droba; s tem

izboljša apetit, regulira prebavnost, prepreči zabasnost, odpravi zapeko in pokrepča telo.

Trinerjevo ameriško zdravilno grenko vino regulira delo prebavilnih organov. Uživate to vino, kadar občutite

izgubo apetita, slabost po jedi, napenjanje črev, smrad iz ust, nečist jezik, koliko in krče, zapeko, obledelost, nervoznost in telesno slabost.

To vino vam zagotovi pokrepčevalno spanje in moč, da lahko opravljate svoje delo vsak dan. Stari ljudje bi morali imeti to zanesljivo sredstvo vedno v hiši za redno uživanje. Zenske, ki trpe na glavobolu in na drugih neprilikah, bi morale poskusiti Trinerjevo ameriško zdravilno grenko vino.

JOS. TRINER

izdelovalec,

1333-1339 So. Ashland Ave.

Chicago, Ill.

Protiv revmatizmu, bolečinam v križu, neuralgiji, otečenim udom in otrplim zgibom se poslužite Trinerjevega linimenta. Mišice, oslabljene vsled dela, je treba drgniti s Trinerjevim linimentom. Cena 25c in 50c v lekarnah. Po pošti 35c in 60c.